

Energetska Efikasnost

u asocijacijama
lokalnih samouprava
- EeMA

**MAPA PUTA ZA OBLAST ODRŽIVOG KORIŠĆENJA
ENERGIJE ZA ASOCIJACIJE LOKALNIH
SAMOUPRAVA U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EVROPE**

Dio 1

IZGRADIMO ZAJEDNO ENERGETSKI ODRŽIVE OPŠTINE U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EVROPE

Energetska Efikasnost

u asocijacijama
lokalnih samouprava
- EeMA

*MAPA PUTA ZA OBLAST ODRŽIVOG KORIŠĆENJA
ENERGIJE ZA ASOCIJACIJE LOKALNIH
SAMOUPRAVA U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EVROPE*

Dio 1

Energetska Efikasnost

u asocijacijama lokalnih samouprava- EeMA

Urednici

Vesna Kolega
Dubravka Bošnjak

Autor

Vesna Kolega

Asocijacije lokalnih samouprava - partneri projekta EeMA

Zajednica opština Crne Gore

Koordinator projekta, Ivana Lalević

Asocijacija jedinica lokalne samouprave Republike Makedonije

Koordinator projekta, Aleksandar Arsovski

Asocijacija kosovskih opština

Koordinator projekta, Salvador Elmazi

Savez općina i gradova Federacije Bosne i Hercegovine

Koordinator projekta, Jelena Bašić

Savez opština i gradova Republike Srpske

Koordinator projekta, Predrag Pajić

Stalna konferencija gradova i opština Republike Srbije

Koordinator projekta, Aleksandar Popović

Tim GIZ - ORF EE i ORF MMS

Dubravka Bošnjak, menadžer projekta

Ilija Sazdovski, koordinator za Makedoniju

Avni Sfishta, koordinator za Kosovo

Jasna Sekulović, menadžer projekta i koordinator za Crnu Goru

Sanela Veljkovski, koordinator za Srbiju

Emina Durmo, savjetnik za rodnu ravnopravnost/integriranje načela rodne ravnopravnosti

Grafički dizajn i uređenje teksta

Copy Center

Ivana Lalević, savjetnik za odnose sa javnošću i izdavačku djelatnost, projekt koordinator, Zajednica opština Crne Gore

Objavio

Deutsche Gesellschaft für – Njemačko društvo za međunarodnu saradnju GIZ

Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH

Otvoreni regionalni fondovi za jugoistočnu Evropu - energetska efikasnost i modernizacija opštinskih usluga

Sjedište kancelarija

Bonn i Eschborn, Njemačka

Regionalna kancelarija GIZ u Sarajevu, Zmaja od Bosne 7-7a

Importance Centar 03/IV

71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina

Tel.: + 387 33 957 500, Fax: + 387 33 957 501

GIZ-BosnienHerzegowina@giz.de

www.giz.de/regional-funds-southeasteurope

U ime

Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj Njemačke (BMZ) i Švajcarske agencije za razvoj i saradnju (SDC)

Odgovorna osoba

Johannes Elle

Uslovi korišćenja

Informacije, tumačenja i zaključci iznešeni u ovoj brošuri predstavljaju mišljenja autora i ne odražavaju nužno stav GIZ-a - Njemačkog društva za saradnju (Njemačkog društva za međunarodnu saradnju GmbH).

PREDGOVOR

Zemlje jugoistočne Evrope u mnogim aspektima prolaze izazovnu tranziciju. Prema tome, logično je da vodeći cilj bude razvoj stabilnih i prosperitetnih društava, koja čine vitalni dio evropske porodice.

Energetska efikasnost čini opipljivim velike zahtjeve i izuzetne mogućnosti pojma "tranzicija". Prilično neefikasno korišćenje energije u zemljama jugoistočne Evrope će proširiti raskorak između njih i ekonomski i socijalno uspješnih društava u Evropi. Usvajanje pristupa održivijeg korišćenja energije predstavljaće važan kamen temeljac u izgradnji prosperitetnog društva koje napreduje ka centralnom krugu evropske porodice.

Opštine imaju ključnu ulogu u procesu tranzicije ka prosperitetnim društvima. One predstavljaju lokalne zajednice na čijoj osnovi su izgrađene države. Istovremeno, energetska efikasnost je opipljiva lokalna tema: u objektima lokalnih uprava, u domovima porodica, u radu lokalnih preduzeća ili na ulicama opštine.

Sve veći broj opština jugoistočne Evrope ima volju da krene putem ka "održivoj energiji" i da se uključi u pozitivnu tranziciju. Prema tome, ova tema postaje sve značajnija za njihove opštinske asocijacije: za razmjenu iskustava njihovih članova i za širenje dobrih pristupa koji se odmah mogu primijeniti, kao i za zastupanje praktičnih ideja kako poboljšati okvirne uslove za opštine u odnosu na nacionalne donosioce politika i vlade.

Asocijacije lokalnih samouprava jugoistočne Evrope su preko radne grupe NALAS-a za energetska efikasnost zatražile od GIZ-ovih Otvorenih regionalnih fondova za jugoistočnu Evropu (ORF), "Modernizacija opštinskih službi" i "Energetska efikasnost" da ih podrže u jačanju njihove uloge u podsticanju održivog korišćenja energije. Savezno ministarstvo za ekonomsku saradnju Njemačke (BMZ), koje je finansiralo i pokrenulo projekat, i Švajcarska agencija za razvoj i saradnju (SDC) odobrili su ORF regionalni projekat "Energetska efikasnost u asocijacijama lokalnih samouprava". U jesen 2014. godine je u okviru projekta započeta realizacija četiri radna paketa o učenju među kolegama, pilot projektima koji se mogu ponavljati, kapacitetima za političko lobiranje i o izradi mapa puta za asocijacije lokalnih samouprava i o načinu preduzimanja radnji za sprovođenje aktivnosti u pravcu održivog korišćenja energije.

Ova Mapa puta je urađena u procesu konsultacija između uključenih asocijacija lokalnih samouprava iz jugoistočne Evrope na regionalnom nivou. Urađena je na osnovu njihovih iskustava iz prethodnih aktivnosti i sadrži olakšice za njihove buduće misije.

Očekujemo da će se ova Mapa puta koristiti kao smjernica za buduće angažovanje asocijacija lokalnih samouprava i opština. Dalje, nadamo se da će ona poslužiti kao dobra osnova za dalji dijalog i promišljanje relevantnih zainteresovanih strana u zemljama jugoistočne Evrope u pogledu načina za razvoj njihovih struktura za uspješno sprovođenje politika održive energije u pravcu razvoja prosperitetnih društava.

Johannes Elle
GIZ ORF EE

Christophe di Marco
GIZ ORF MMS

UVOD

Regionalni projekat "Energetska efikasnost u asocijacijama lokalnih samouprava - EeMA" podržava saradnju između asocijacija lokalnih samouprava sa područja jugoistočne Evrope. Svi partneri su izrazili spremnost za jačanje saradnje u oblasti energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije i za davanje doprinosa smanjenju potrošnje energije, povećanju energetske efikasnosti i smanjenju emisije ugljenika.

Svrha regionalne saradnje je razmjena znanja i iskustava u oblasti uvođenja mjera za jačanje energetske efikasnosti i smanjenje emisije CO₂. Promovisanje i jačanje svijesti javnosti o energetske efikasnosti i zajednički nastupi na regionalnim i međunarodnim događajima će naglasiti ulogu asocijacija lokalnih samouprava. Prednost predstavlja promovisanje uloge asocijacija u oblasti energetske efikasnosti na lokalnom nivou kroz pružanje pomoći gradovima i opštinama članicama asocijacija.

Svrha Projekta je pružanje pomoći i podrške u osnivanju mreže i pružanje pomoći u sprovođenju mjera koje su definisane konceptom projekta. Projekat se sprovodi kroz četiri radna paketa, koji obuhvataju:

- izradu mapa puta za izgradnju kapaciteta lokalnih samouprava za pripremu i sprovođenje lokalnih strategija /politika u oblasti energetske efikasnosti;
- uspostavljanje mentorstva i učenja između ravnopravnih partnera (peer to peer) tj. između asocijacija lokalnih samouprava i opština koje učestvuju u planiranju ili sprovođenju lokalnih energetskih planova i ostalih planova i programa koji se tiču energetske efikasnosti i održivog korišćenja energije;
- razvoj pilot projekata za opštine kroz podršku asocijacija lokalnih samouprava, uz primjenu modela optimizacije troškova; i
- podržavanje političkog dijaloga između asocijacija lokalnih samouprava i centralne vlasti.

Mape puta i strategije su vrlo često namijenjene usmjeravanju procesa u sprovođenju promjena, koje zahtijevaju podršku svih uključenih strana. Ova Mapa puta je posebna vrsta strateškog plana koji daje predlog aktivnosti koje asocijacije lokalnih samouprava u državama jugoistočne Evrope mogu preduzeti u cilju proaktivnog pružanja podrške razvoju energetski održivih opština u zemljama jugoistočne Evrope kao i integrisanju načela rodne ravnopravnosti, kao tematske oblasti, u energetske efikasnost.

Konačni rezultat zajedničkog rada svih partnera na projektu je Mapa puta za oblast održivog korišćenja energije za asocijacije lokalnih samouprava u zemljama jugoistočne Evrope, koja se sastoji iz dva dijela. Prvi dio se fokusira na izazove, barijere i koristi u složenom procesu razvoja energetski održivih opština u zemljama jugoistočne Evrope. Drugi dio je u cjelosti posvećen preduslovima, uslovima i prednostima pristupanja Sporazumu gradonačelnika EU.

Vesna Kolega

Dubravka Bošnjak

SADRŽAJ

PREDGOVOR.....	3
UVOD.....	4
SLIKE.....	6
SKRAĆENICE.....	7
VIZIJA I MISIJA MAPE PUTA.....	8
METODOLOGIJA MAPE PUTA.....	11
KORISTI OD ENERGETSKI ODRŽIVOG RAZVOJA U OPŠTINAMA U JUGOISTOČNOJ EVROPI	13
BARIJERE I IZAZOVI U JAČANJU ENERGETSKI ODRŽIVOG RAZVOJA U OPŠTINAMA U JUGOISTOČNOJ EVROPI	15
KRAATAK PREGLED STANJA U OBLASTI ENERGETSKE EFIKASNOSTI.....	16
U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EVROPE	
Pozitivne stvari	16
Manje pozitivne stvari	17
Najbolji načini za poboljšanje stanja u oblasti energetske efikasnosti	17
NAJBOLJI NAČINI ISPUNJAVANJA OBAVEZA IZ NACIONALNIH ZAKONA O	19
Makedonija.....	19
Kosovo	20
Crna Gora	21
Srbija	22
Bosna i Hercegovina	23
Federacija Bosne i Hercegovine	23
Republika Srpska	24
JAČANJE KAPACITETA	25
Jačanje kapaciteta asocijacije lokalnih samouprava.....	25
Jačanje kapaciteta opštinske administracije	26
Jačanje kapaciteta državnih organa	28
KLJUČNA PODRŠKA I UČEŠĆE ZAINTERESOVANIH STRANA	30
KANALI KOMUNIKACIJE I KAMPANJE ZA PODIZANJE SVIJEŠTI JAVNOSTI.....	37
Energetski dani u opštinama u jugoistočnoj Evropi.....	41
FINANSIJSKI INSTRUMENTI ZA RAZVOJ ENERGETSKI ODRŽIVE OPŠTINE	42
FLAGSHIP (ZNAČAJNIJI) PROJEKTI ENERGETSKE EFIKASNOSTI U OPŠTINAMA U JUGOISTOČNOJ EVROPI	46
RODNA RAVNOPRAVNOST U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EVROPE.....	51
NAJBOLJI NAČINI ZA RAZVOJ ENERGETSKI ODRŽIVE (SMART) OPŠTINE U JUGOISTOČNOJ EVROPI.....	54

SLIKE

SLIKA 1: Asocijacije lokalnih samouprava u zemljama jugoistočne Evrope	8
SLIKA 3: Nova radna mjesta koja su otvorena kroz ulaganja u različite sektore energetike	13
SLIKA 4: Barijere za energetske održiv razvoj u zemljama jugoistočne Evrope	14
SLIKA 5: Zainteresovane strane u procesu energetske održivog razvoja	15
SLIKA 6: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Makedoniji	19
SLIKA 7: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti na Kosovu	20
SLIKA 8: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Crnoj Gori	21
SLIKA 9: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Srbiji	22
SLIKA 10: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u FBiH	23
SLIKA 11: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Republici Srpskoj	24
SLIKA 12: Organizaciona struktura opštine	28
SLIKA 13: Kampanje za podizanje javne svijesti u zemljama jugoistočne Evrope	38
SLIKA 14: Dostupni finansijski mehanizmi u EU	42
SLIKA 15: Pregled međunarodnih i nacionalnih mehanizama koji se koriste za realizaciju projekata energetske efikasnosti u zemljama jugoistočne Evrope	43
SLIKA 16: Međunarodni finansijski instrumenti za razvoj energetske održivih opština u zemljama jugoistočne Evrope	44
SLIKA 17: DUNAVSKI transnacionalni programi	45
SLIKA 18: Jadransko -Jonski transnacionalni programi	45
SLIKA 19: Mediteranski transnacionalni programi	46

SKRAĆENICE

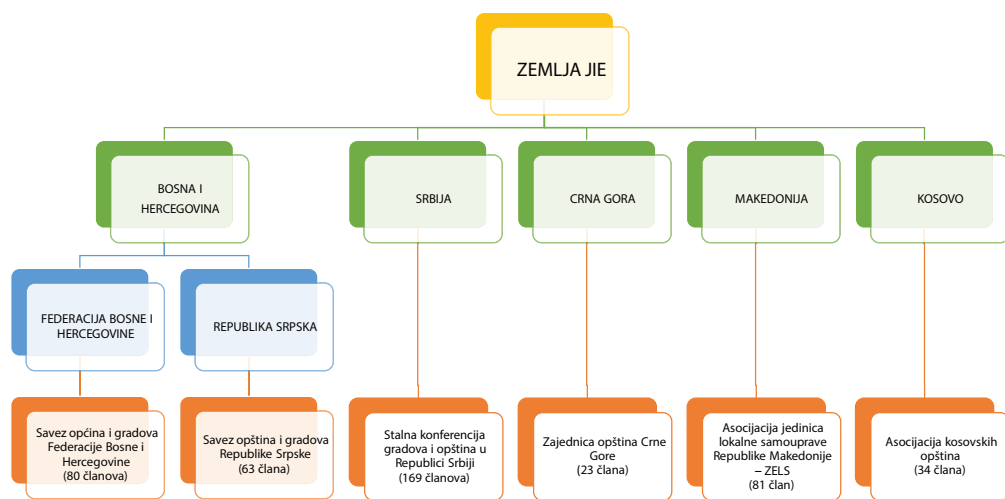
AO	- <i>Asocijacija opština</i>
JIE	- <i>Jugoistočna Evropa</i>
EOO	- <i>Energetski održiva opština</i>
RR	- <i>Rodna ravnopravnost</i>
GM	- <i>Integracija načela rodne ravnopravnosti</i>
EE	- <i>Energetska efikasnost</i>
OEI	- <i>Obnovljivi izvori energije</i>
gNEZ	- <i>Gotovo nulta energetska zgrada</i>
SG	- <i>Sporazum gradonačelnika¹</i>
OLS	- <i>Organ lokalne samouprave</i>
SEAP	- <i>Akcioni plan za održivu energiju</i>
LEEAP	- <i>Lokalni akcioni plan energetske efikasnosti</i>
SUMP	- <i>Plan održive urbane mobilnosti</i>
SED	- <i>Energetski održiv razvoj</i>
SEA	- <i>Ambasadori održive energije</i>
MEEAP	- <i>Opštinski akcioni planovi energetske efikasnosti</i>

¹ Sporazum gradonačelnika je ambiciozna evropska inicijativa koja uključuje lokalne i regionalne vlasti koje se dobrovoljno obavezuju da će povećati energetske efikasnosti i korišćenje obnovljivih izvora energije na svojim područjima. Svojom obavezom, potpisnici Sporazuma planiraju da dostignu i premaše cilj Evropske unije o smanjenju ispuštanja CO₂ za 20% do 2020. Nakon usvajanja paketa EU "Klima i energija" 2008. godine, Evropska komisija je pokrenula inicijativu Sporazum gradonačelnika kako bi potvrdila i podržala napore koje lokalni organi ulažu u sprovođenje politika održive energije. Više informacija o inicijativi SG na www.covenantofmayors.eu

VIZIJA I MISIJA MAPE PUTA

Mape puta postoje za sve vrste politika, tehnologija i procesa. Mape puta i strategije su popularni pojmovi koji se koriste za opisivanje inicijativa, davanje smjernica i pojašnjavanje. Mape puta se ponekad definišu kao "detaljan plan za usmjeravanje napretka ka postizanju cilja", ili kao "set smjernica, instrukcija, planova ili objašnjenja", strategije kao "plan aktivnosti koje su osmišljene u svrhu postizanja konkretnog cilja" ili kao "plan, metoda, ili serija manevara ili taktika za ostvarivanje konkretnog cilja ili rezultata". Ove definicije ukazuju na mape puta i strategije kao na detaljne planove za ostvarivanje definisanih ciljeva. Mape puta i strategije takođe treba da usmjeravaju sprovođenje promjena, što zahtijeva podršku svih uključenih strana.

Ova Mapa puta je posebna vrsta strateškog plana koji utvrđuje predlog aktivnosti koje asocijacije lokalnih samouprava u zemljama jugoistočne Evrope (dijagram dolje) mogu preduzeti u cilju proaktivnog podržavanja razvoja energetski održivih opština u zemljama jugoistočne Evrope, kao i u cilju integrisanje načela rodne ravnopravnosti kao sveprožimajuće tematske oblasti, u energetska efikasnost.

SLIKA 1: Asocijacije lokalnih samouprava u zemljama jugoistočne Evrope

Vizija ove Mape puta je razvoj energetski održive lokalne samouprave u zemljama jugoistočne Evrope, uključujući primjenu načela rodne ravnopravnosti (RR) kao pravog puta ka održivoj budućnosti.

Misija Mape puta je obezbjeđivanje jasnijeg razumijevanja lokalnog i regionalnog konteksta energetske efikasnosti, kao i uspješnih instrumenata za razvoj energetski održivih opština u zemljama jugoistočne Evrope na osnovu EE, OEI i zaštite životne sredine kao imperativa 21.vijek. Dalje, može se naglasiti da rodna ravnopravnost predstavlja suštinski faktor za postizanje održive promjene, te samim tim, predstavlja jednu od ključnih vrijednosti na kojima počiva ova Mapa puta.

Najznačajniji ciljevi Mape puta odnose se na pružanje podrške asocijacijama lokalnih samouprava prilikom:

- razvoja energetske održivosti opština u zemljama jugoistočne Evrope,
- izrade smjernica za održivo korišćenje energije za njene članove/ice, kao instrumenta za poboljšanje energetske efikasnosti u opštinama u zemljama jugoistočne Evrope,
- pristupanja opština jugoistočne Evrope Sporazumu gradonačelnika,
- jačanja njihovih kapaciteta u oblasti održive energije,
- promovisanja energetske efikasnosti kao ključne teme za razvoj opština,
- jačanja i razvoja njihove uloge u odnosu prema opštinama u zemljama jugoistočne Evrope,
- jačanja znanja i praktičnog iskustva u oblasti održive energije,
- izrade Akcionog plana za održivo korišćenje energije (SEAP),
- sprovođenja energetskih projekata u opštinama,
- pružanja podrške njihovim članovima/icama u ispunjavanju obaveza u skladu sa relevantnim zakonima i podzakonskim aktima u oblasti energetike u zemljama jugoistočne Evrope,
- iznalaženja finansijskih instrumenata za uspješnu realizaciju projekata održive energije u opštinama,
- pružanja šire podrške svojim članovima/icama u izradi, sprovođenju i praćenju lokalnih akcionih planova energetske efikasnosti, akcionih planova održive energije i drugih strateških planskih dokumenata, kao i podsticanja članova/ica da pristupe Sporazumu gradonačelnika i da ispune obaveze koje proističu iz nacionalnih zakona o energetici,
- iznalaženja najboljih načina za uključivanje opštinske administracije u proces usvajanja i promovisanja mjera i projekata energetske efikasnosti,
- pružanja podrške jačanju kapaciteta opštinske administracije u pogledu prenošenja direktiva EU iz oblasti energetike u nacionalni zakonodavni okvir,
- omogućavanja opštinama da pripreme i sprovedu lokalne strateške dokumente i da povećaju stepen sprovođenja projekata/mjera energetske efikasnosti na lokalnom nivou,
- pružanja podrške opštinama u oblasti energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije,
- davanja smjernica opštinama, koje one treba da prate u svom radu, uključujući primjenu načela rodne ravnopravnosti, u cilju poboljšanja energetske efikasnosti u zemljama jugoistočne Evrope,
- predstavljanja gradonačelnicima/cama i opštinskim administracijama u zemljama jugoistočne Evrope najboljih načina energetskog razvoja opštine,
- pružanja pomoći gradonačelnicima/cama da utvrde pravi put za bavljenje pitanjima energetske efikasnosti i usklađivanja napora u pravcu postizanja nacionalnih ciljeva i ispunjavanja obaveza koja se odnosi na smanjenje potrošnje energije i emisije CO₂,

- razvoja uspješnog instrumenta za energetske održiv razvoj opština u zemljama jugoistočne Evrope,
- podizanja svijesti javnosti o značaju energetske održive opštine u zemljama jugoistočne Evrope, uključujući podizanje svijesti o pitanju rodne ravnopravnosti u datom sektoru,
- pružanja motivacije za osiguranje rodno ravnopravno orijentisane opštinske administracije usmjerene na budući energetske razvoj zasnovan na EE, OEI i zaštiti životne sredine,
- jačanja saradnje između asocijacija lokalnih samouprava i opština u zemljama jugoistočne Evrope,
- jačanja učesća asocijacija lokalnih samouprava u procesima i aktivnostima u oblasti energetike na nacionalnom nivou,
- jačanja saradnje između asocijacija lokalnih samouprava u zemljama jugoistočne Evrope,
- osnivanja asocijacija lokalnih samouprava kao ambasadora održive energije u zemljama jugoistočne Evrope,
- dobijanja sistematske, dugoročne nacionalne/vladine podrške za energetske održive opštine u zemljama jugoistočne Evrope,
- osnivanja asocijacija lokalnih samouprava kao katalizatora protoka informacija u oblasti energetike između nacionalne i lokalne vlasti,
- razmjene najboljih praksi u oblasti energetike,
- iznalaženja najboljih načina za ostvarivanje ciljeva rodne ravnopravnosti, prvenstveno u sektoru energetike, ali i u drugim sektorima života i rada ljudi.
- jačanja znanja i praktičnog iskustva u oblasti održive energije,
- izrade Akcionog plana za održivo korišćenje energije (SEAP),
- sprovođenja energetskih projekata u opštinama,
- pružanja podrške njihovim članovima/icama u ispunjavanju obaveza u skladu sa relevantnim zakonima i podzakonskim aktima u oblasti energetike u zemljama jugoistočne Evrope,

METODOLOGIJA MAPE PUTA

Ova Mapa puta se zasniva na sljedećim osnovnim načelima:

- pokrivanje dužeg vremenskog perioda, koji je dovoljno dug da se održiva promjena utemelji i materijalizuje,
- potreban je visok nivo ambicije, dobra podrška vlade i društva, sa jasnim ciljevima,
- zasniva se na dobroj analizi postojećeg stanja, mogućnosti, postojećih barijera,
- odnosi se na cijeli sektor i sva relevantna pitanja, podijeljeno po podsektorima,
- identifikovanje finansijskih mehanizama za podršku energetski održivih opština,
- uzima u obzir promjene u društvu, demografiju i stanje u oblasti energetike,
- integrisanje razvoja održive energije sa zdravstvom, bezbjednošću, pristupom, udobnošću, otpadom i širim društvenim ciljevima,
- integrisanje načela rodne ravnopravnosti kao preduslova za postizanje energetski održivog razvoja u zemljama jugoistočne Evrope,
- uključuje fleksibilno, kreativno razmišljanje koje izlazi iz okvira svega što je prethodno pokušano,
- uključuje jasne procese monitoringa i evaluacije,
- saradnja sa svim interesnim grupama u cilju postizanja uspjeha.

U cilju kreativnog usklađivanja opštinskih potreba, a na osnovu stvarnog stanja u zemljama jugoistočne Evrope, ova Mapa puta će sadržati sljedeće djelove:

Dio I

- Sažeta slika stanja u energetici u zemljama jugoistočne Evrope: Bosna i Hercegovina (Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska), Crna Gora, Kosovo, Makedonija i Srbija,
- najbolji način za poboljšanje stanja u energetici u zemljama jugoistočne Evrope zasnovanog na načelu rodne ravnopravnosti–integrisanjem načela rodne ravnopravnosti kao tematske oblasti u energetske efikasnost,
- analiza nacionalnih zakona o energetici u zemljama jugoistočne Evrope i trenutnog stanja u opštinama u smislu njihove strukture i kapaciteta u oblasti EE, kao i faze izrade opštinskih dokumenata u oblasti energetike,
- najbolji načini za ispunjavanje obaveza iz nacionalnih zakona o energetici u zemljama jugoistočne Evrope,
- najbolji načini za poboljšanje jačanja kapaciteta u asocijacijama lokalnih samouprava, na opštinskom i nacionalnom nivou, u zemljama jugoistočne Evrope,
- identifikacija ključnih pristalica iz opština, državnih organa, medija, naučnih organizacija, industrijskog sektora, NVO i dr. u zemljama jugoistočne Evrope,
- kratak pregled učešća zainteresovanih strana i predlozi za poboljšanje njihovog učešća,
- kratak pregled kampanja za podizanje svijesti javnosti i predloga za njihovo poboljšanje i predloga kako ih učiniti privlačnijim za različite ciljne grupe, pri tome uzimajući u obzir aspekt rodne ravnopravnosti,

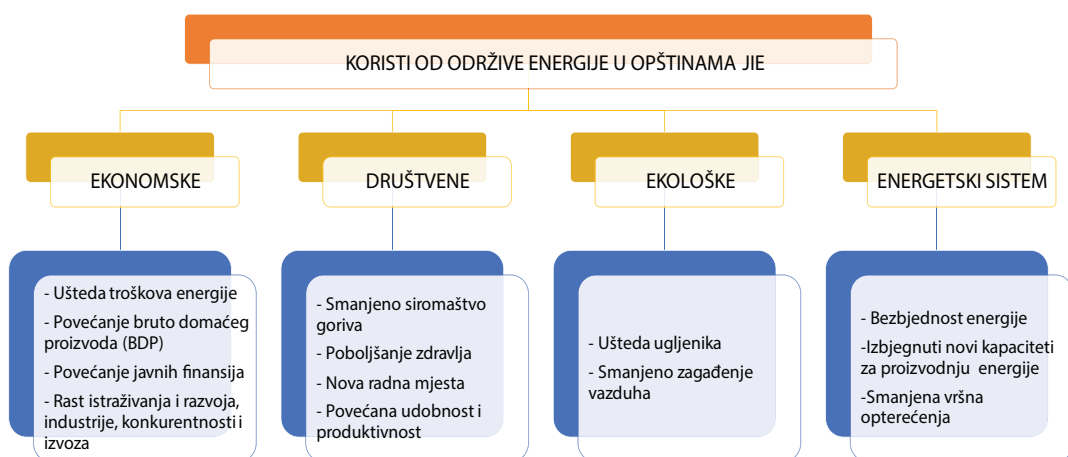
- kratak pregled najboljih kanala komunikacije za različite ciljne grupe, uzimajući u obzir aspekt rodne ravnopravnosti/integrisanje načela rodne ravnopravnosti,
- pregled dostupnih finansijskih mehanizama za projekte u oblasti energetike u zemljama jugoistočne Evrope,
- najbolje prakse projekata u oblasti održive energije u opštinama zemalja jugoistočne Evrope,
- najbolji načini da postanete SMART opština jugoistočne Evrope!
- Integrisanje načela rodne ravnopravnosti u sve aktivnosti opštine

Dio II

- Iskoristite na najbolji način pristupanje Sporazumu gradonačelnika (SG)

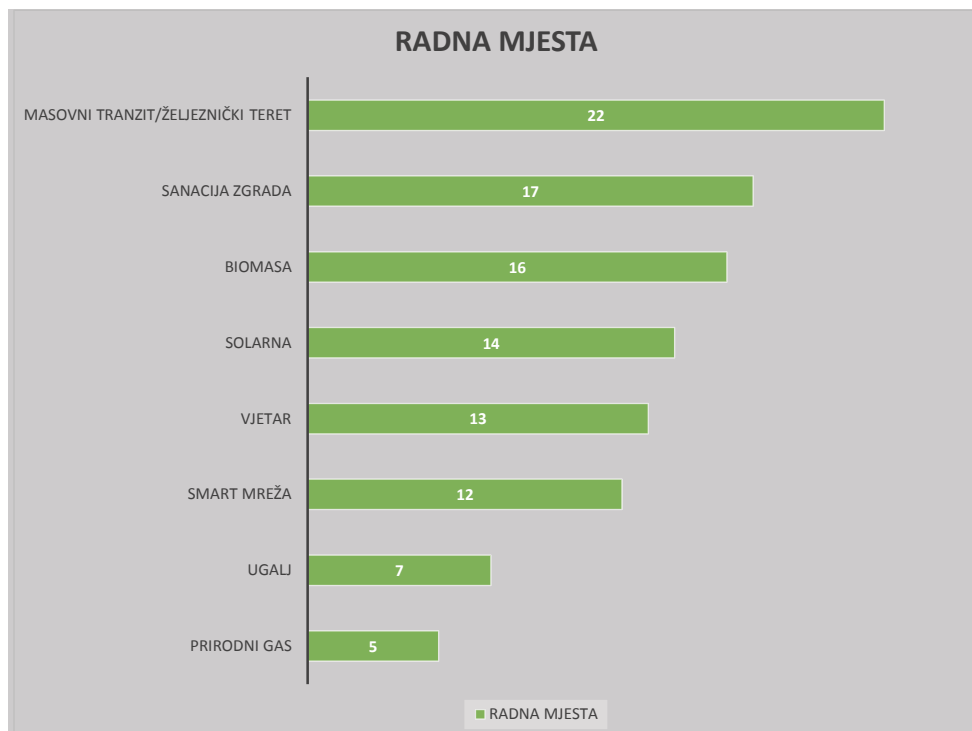
KORISTI OD ENERGETSKI ODRŽIVOG RAZVOJA U OPŠTINAMA U JUGOISTOČNOJ EVROPI

Postoji širok spektar koristi koje se mogu ostvariti kao rezultat energetske održivosti razvoja opština u jugoistočnoj Evropi. Neke od njih su opipljive i mogu se kvantifikovati, dok su druge manje opipljive i može biti teško da im se dodijeli novčana vrijednost, kao što je socijalna kohezija i osjećaj građanskog ponosa, koji proizilaze iz življenja u zelenoj, uspješnoj i održivoj opštini.

SLIKA2: Koristi od održive energije u opštinama u jugoistočnoj Evropi

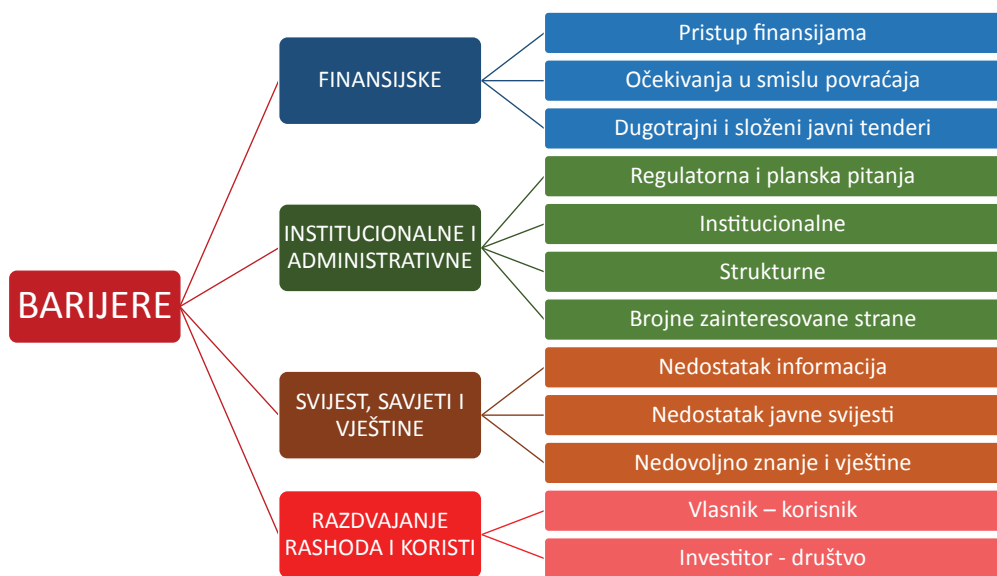
Jednostavno rečeno, energetske održive opštine unapređuju zdravlje i bogatstvo svojih građana!

SLIKA 3: Nova radna mjesta koja su otvorena kroz ulaganja u različite sektore energetike

BARIJERE I IZAZOVI U JAČANJU ENERGETSKI ODRŽIVOG RAZVOJA U OPŠTINAMA U JUGOISTOČNOJ EVROPI

Zajedno sa koristima dolaze i barijere i izazovi za energetski održiv razvoj i od suštinskog značaja je da se izvrši ocjena određenih barijera koje utiču na napredak u oblasti održive energije u zemljama jugoistočne Evrope.

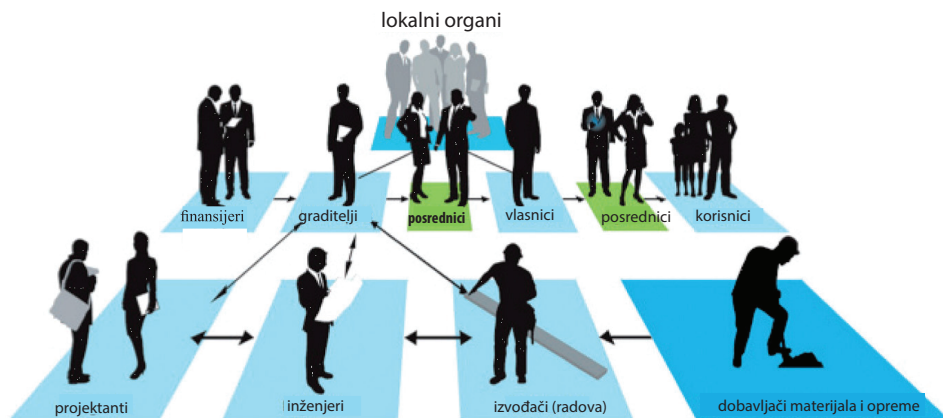

SLIKA 4: Barijere za energetski održiv razvoj u zemljama jugoistočne Evrope

Aktivnosti usmjerene na prevazilaženje ovih barijera treba da budu "namjenski osmišljene" za različite zainteresovane strane. Shodno tome, kombinacija politika treba da obuhvati spektar mjera koje se, zajedno, tiču svih zainteresovanih strana (asocijacije lokalnih samouprava, opštinske administracije, organi lokalne vlasti, državne institucije, investitori, vlasnici, građevinci, itd.).

Jedna od zaista važnih barijera je neadekvatno jačanje kapaciteta, kao i nedostatak rodne ravnopravnosti na svim nivoima, uključujući:

- nedostatak kampanja za podizanje svijesti javnosti,
- nedostatak podataka razloženih po rodu,
- nedostatak rodno odgovornog budžetiranja.

SLIKA 5: Zainteresovane strane u procesu energetske održivog razvoja

KRATAK PREGLED STANJA U OBLASTI ENERGETSKE EFIKASNOSTI U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EVROPE²

Pozitivne stvari

U pogledu trenutnog stanja u oblasti energetike u zemljama jugoistočne Evrope, pozitivne i afirmativne stvari su:

- kao potpisnice Energetske zajednice, zemlje jugoistočne Evrope su u obavezi da usaglase svoje zakonodavstvo sa relevantnim zakonodavstvom EU,
- raspoloživi obnovljivi izvori energije,
- nastavak uspešnih reformi sektora energetike u zemljama jugoistočne Evrope,
- nacionalni zakoni i strategije u oblasti energetike su usvojeni u većini zemalja jugoistočne Evrope,
- dostupni su međunarodni finansijski mehanizmi,
- 27 opština je potpisalo Sporazum gradonačelnika i uradilo SEAP,
- 16 opština na Kosovu je usvojilo opštinske akcione planove energetske efikasnosti (MEEAP),
- ušteda energije je postala najveći državni prioritet u Makedoniji,
- građevinske dozvole zahtijevaju Elaborat o energetske efikasnosti u Makedoniji i Crnoj Gori
- nekoliko inicijativa za uspostavljanje online informacionih sistema za potrošnju energije u javnom sektoru,
- lokalni energetske planovi usvojeni kroz saradnju u okviru raznih programa.

² Zaključci o stanju u oblasti energetike uglavnom su se zasnivali na brojnim radionicama sa organima lokalnih samouprava u zemljama jugoistočne Evrope, u organizaciji GIZ

Manje pozitivne stvari

Manje pozitivne stvari u vezi sa energetske održivim razvojem i trenutnim stanjem u oblasti energetike u zemljama jugoistočne Evrope su:

- nacionalni zakoni u oblasti energetike se ne sprovode u potpunosti, a primjena je na prilično niskom nivou,
- zakonski akti u oblasti energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije su usvojeni kroz brzo sprovedene postupke, a mišljenje često nije traženo od svih zainteresovanih strana, što doprinosi problemima u njihovoj primjeni,
- nedostatak regionalnih i lokalnih agencija za energetiku u zemljama jugoistočne Evrope,
- česte izmjene zakonskih akata,
- opštinski organi nijesu upoznati sa temama energetske efikasnosti i dugoročnom profitabilnošću ulaganja u sprovođenje mjera energetske efikasnosti,
- nedovoljna javna svijest o značaju mjera energetske efikasnosti,
- podzakonski akti u oblasti energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije ne postoje u svim zemljama jugoistočne Evrope,
- nedostatak finansijskih resursa za sprovođenje SEAP-a,
- kašnjenja u izgradnji novih kapaciteta za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije,
- nedostupnost i sumnjiva pouzdanost podataka o energiji na svim nivoima predstavlja jaku prepreku intenziviranju realizacije projekata energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije,
- nerealne, socijalno orijentisane cijene energije rezultiraju dugim periodom otplate projekata energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije,
- slabi kapaciteti u oblasti energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije u jedinicama lokalne samouprave,
- mali broj žena ekspertica u sektoru energetike u zemljama jugoistočne Evrope,
- nezastupljenost žena na radnim mjestima na svim nivoima na kojima se donose odluke.

Najbolji načini za poboljšanje stanja u oblasti energetske efikasnosti

- promovisanje koristi od sprovođenja mjera energetske efikasnosti,
- obezbjeđivanje povoljnog poslovnog okruženja za ulaganje u obnovljive izvore energije i mjere energetske efikasnosti, osnivanje regionalnih i lokalnih agencija za energetiku u zemljama jugoistočne Evrope,
- podrška planiranim ulaganjima u elektrane na obnovljive izvore energije,
- bolja iskorišćenost potencijala solarne energije u svim zemljama jugoistočne Evrope,
- razvoj šire saradnje sa međunarodnim organizacijama, bankama i donatorima i poslovnim sektorom u oblasti obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti,
- podsticanje ulaganja u sektore energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije,
- pružanje finansijske i logističke podrške opštinama za realizaciju projekata obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti,

- pružanje podrške za jačanje kapaciteta s ciljem poboljšanog razumjevanja i integrisanja načela rodne ravnopravnosti u sektor energetske efikasnosti,
- podizanje svijesti svih zainteresovanih strana (opštinske administracije, državne administracije, NVO, građana, itd.) o značaju energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije i rodne ravnopravnosti za održivi razvoj zemalja jugoistočne Evrope,
- uspješno prenošenje direktiva EU iz oblasti energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije u nacionalno zakonodavstvo zemalja jugoistočne Evrope,
- izgradnja novih kapaciteta za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora energije,
- maksimalno korišćenje tehnički i finansijski izvodljivih projekata obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti,
- nastavak reformi sektora energetike na efikasniji način,
- osnivanje i uspješan rad fondova energetske efikasnosti u zemljama jugoistočne Evrope,
- identifikovanje raspoloživih finansijskih instrumenata za razvoj održive energije u zemljama jugoistočne Evrope,
- uvođenje i sprovođenje rodno odgovornog budžetiranja (ROB),
- podsticanje saradnje opština sa nevladinim organizacijama koje su aktivne u sprovođenju energetske efikasnosti, zagovaranju prava žena i sprovođenju rodno relevantnih projekata,
- jačanje sistemskog kapaciteta asocijacija lokalnih samouprava, opštinske administracije i državnih organa,
- kontinuirane obrazovne aktivnosti i aktivnosti podizanja svijesti, sa fokusom na integrisanje načela rodne ravnopravnosti,
- promovisanje javnog prevoza kao energetske najodrživijeg načina prevoza, te i kroz prikaz shodnih primjera koristi koji proističu iz primjene načela rodne ravnopravnosti,
- pristupanje Sporazumu gradonačelnika.

NAJBOLJI NAČINI ISPUNJAVANJA OBAVEZA IZ NACIONALNIH ZAKONA O ENERGETSKOJ EFIKASNOSTI U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EVROPE

Generalno, sve zemlje jugoistočne Evrope su usvojile zakone o energetskej efikasnosti, ali primjena i nedostatak podzakonskih akata predstavljaju najveće probleme za uspješan razvoj energetskej održivih opština u zemljama jugoistočne Evrope.

U daljem tekstu su navedene zvanične internet stranice sa najznačajnijim zakonskim aktima u oblasti energetske efikasnosti i relevantni dijagram za svaku zemlju jugoistočne Evrope.

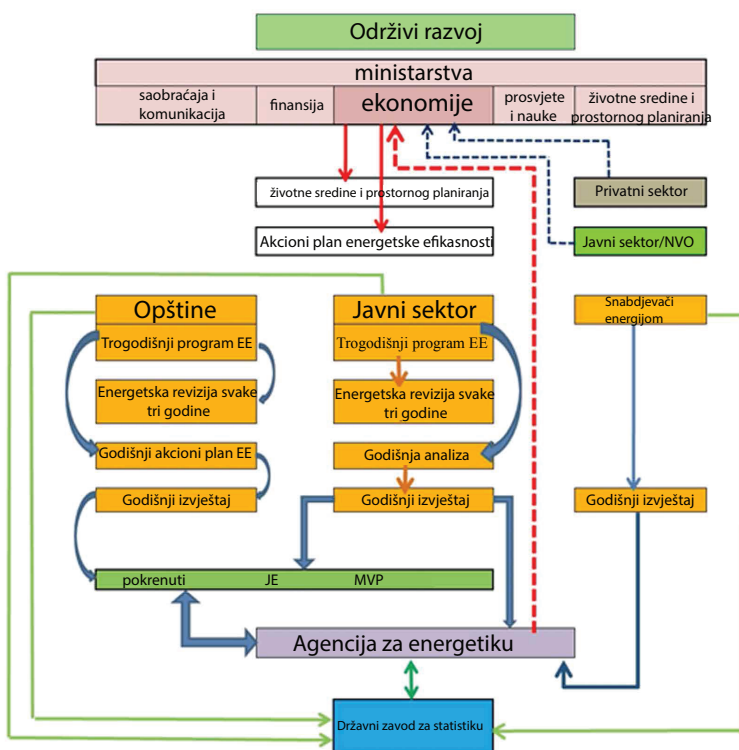
Makedonija

<http://www.economy.gov.mk/regulativa/zakoni/index.1.html>

<http://www.ceprosard.org.mk/EN/Dokumenti.aspx>

<http://www.energetskaefikasnost.mf.edu.mk/>

<https://www.energycommunity.org/portal/page>

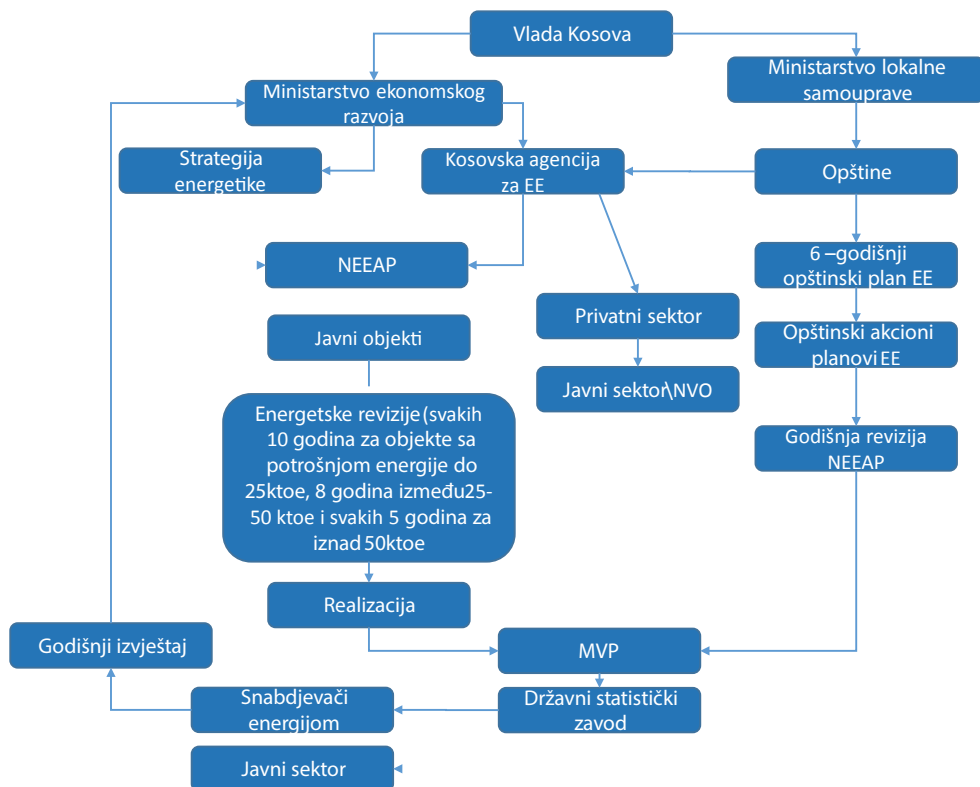

SLIKA 6: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Makedoniji³

³ Protok informacija između lokalnog i centralnog nivoa u oblasti energetske efikasnosti u Republici Makedoniji, GIZ

Kosovo

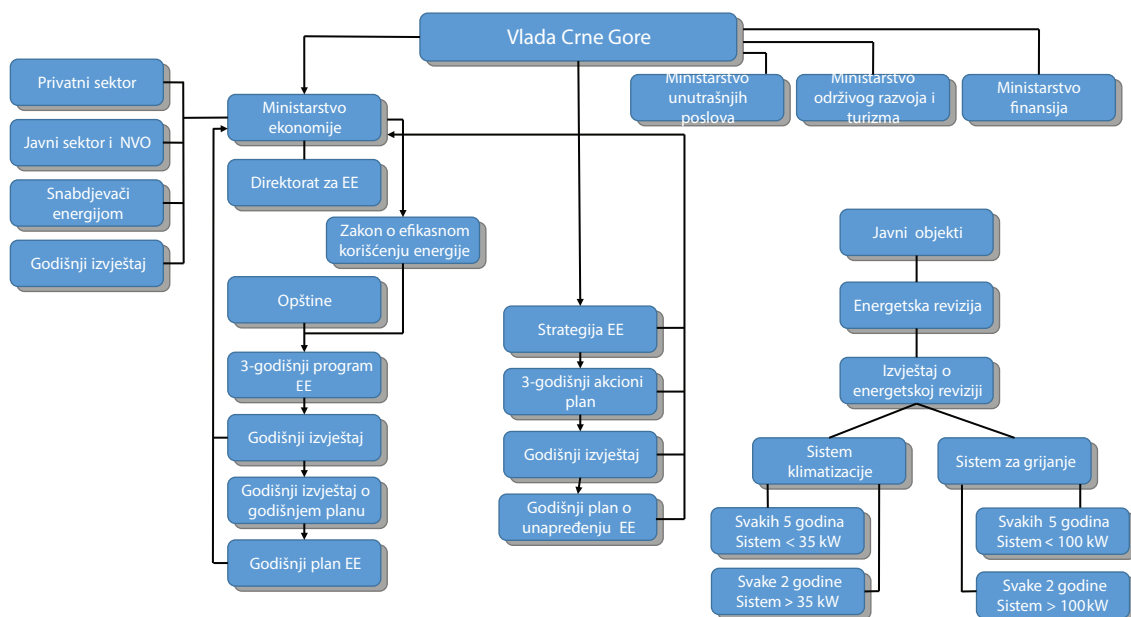
www.kuvendikosoves.me

SLIKA 7: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti na Kosovu

www.energetska-efikasnost.me

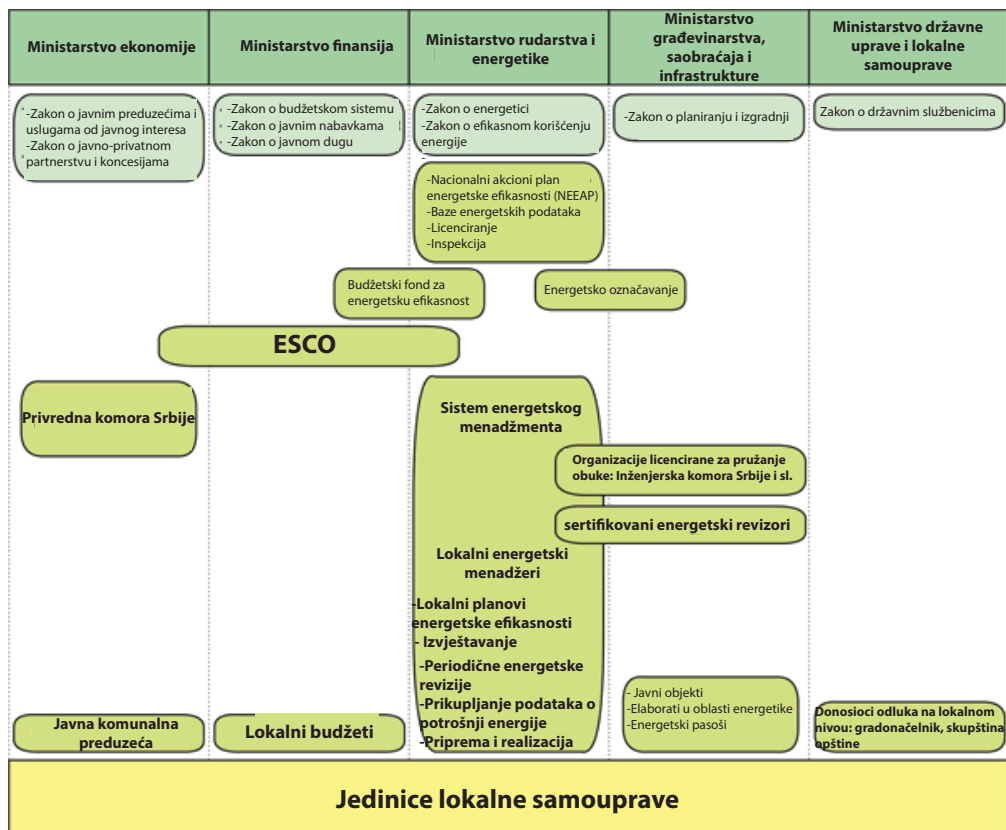
<http://www.oie-res.me/>

SLIKA 8: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Crnoj Gori

Srbija

<http://www.mre.gov.rs/latinica/dokumenta-efikasnost-izvori.php>

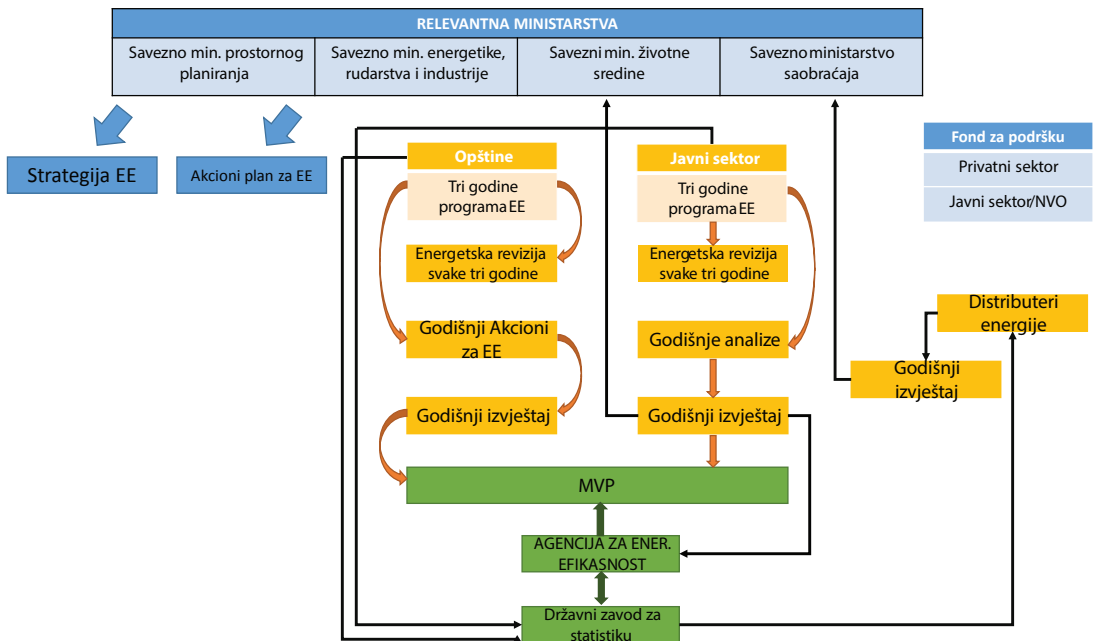

SLIKA 9: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Srbiji

Bosna i Hercegovina

Federacija Bosne i Hercegovine

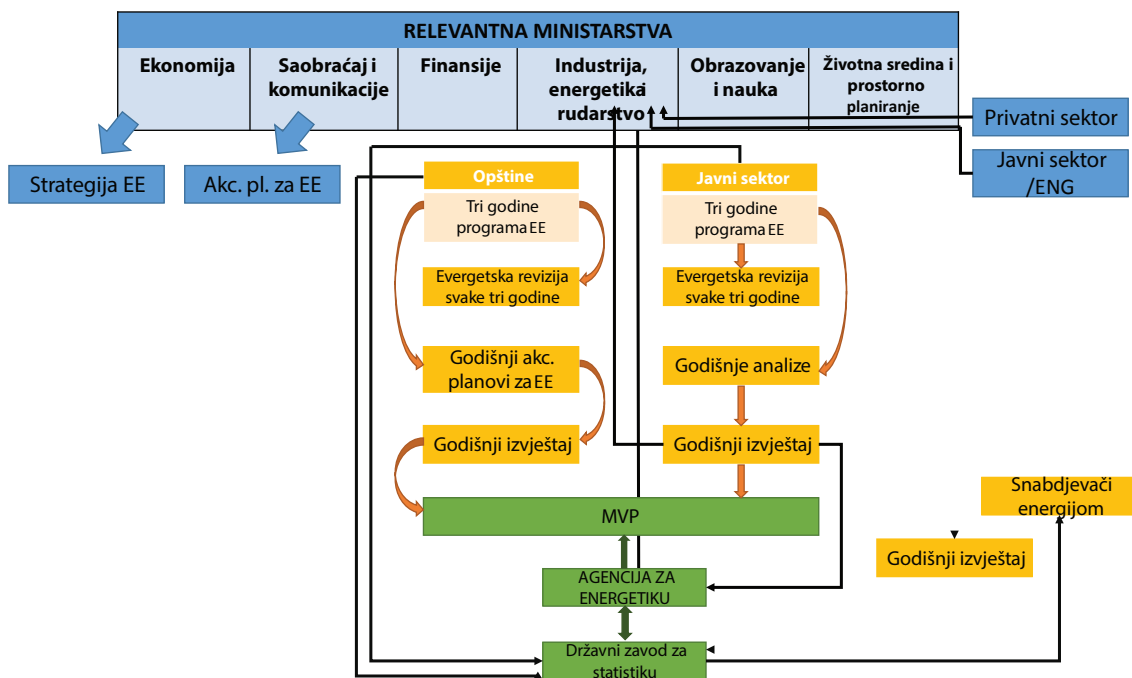
<http://www.sogfbih.ba/index.php?lang=ba&sel=242>

SLIKA 10: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u FBiH

Republika Srpska

<http://ekofondrs.org/>

SLIKA 11: Dijagram o zakonskim obavezama u oblasti energetske efikasnosti u Republici Srpskoj

Može se zaključiti da je zakonski okvir u oblasti energetske efikasnosti uspješno uspostavljen u svim zemljama jugoistočne Evrope, ali i dalje nedostaju podzakonski akti i procedure primjene.

JAČANJE KAPCITETA

Jedan od najznačajnijih preduslova za razvoj energetske održivih opština u zemljama jugoistočne Evrope je jačanje kapaciteta na 3 različita nivoa:

- asocijacije lokalnih samouprava,
- lokalne samouprave,
- državni organi.

Jačanje kapaciteta asocijacije lokalnih samouprava

Drugi važan preduslov je uspostavljanje konceptualnog okvira uprave na više nivoa sa ciljem unapređivanja odnosa između opština, regiona i nacionalnih vlada u pravcu poboljšanja energetske održivog razvoja.

Najznačajniji zadatak asocijacije lokalnih samouprava u vezi sa razvojem energetske održivih opština u zemljama jugoistočne Evrope je pružanje kontinuirane organizacione i tehničke pomoći regionalnim i opštinskim upravama. Može se reći da savremena, energetske orijentisana asocijacija lokalnih samouprava može biti neka vrsta konsultantske kuće koja ima odgovor na svako pitanje organa lokalne samouprave i koja može riješiti svaki konkretan problem u oblasti energetike i dati smjernice u veoma kratkom roku. U stvari, ako ne postoje regionalne i lokalne agencije za energetiku u zemljama jugoistočne Evrope, asocijacija lokalnih samouprava bi trebalo da privremeno i djelimično preuzme njihove uloge, ali se može naglasiti da je to veoma težak zadatak koji zahtijeva jačanje zakonodavnog, tehničkog i finansijskog kapaciteta.

U cilju pružanja podrške opštinama da se razvijaju na načelima održive energije i da ispune obaveze koje proističu iz novih zakonskih akata u oblasti energetike, obim djelovanja asocijacije lokalnih samouprava treba da obuhvata sljedeće oblasti:

- informisanje, savjetovanje i edukacija o održivom upravljanju energijom na opštinskom nivou, uključujući aspekt rodne ravnopravnosti,
- stručna podrška za identifikovanje, pokretanje, realizaciju i kontrolu opštinskih projekata u oblasti energetike,
- stručna podrška za energetske održivo planiranje u opštinama,
- podrška za obezbjeđivanje nacionalnih i međunarodnih finansijskih mehanizama za realizaciju projekata energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije.

Energetska Efikasnost

u asocijacijama lokalnih samouprava- EeMA

Prvi korak ka uspostavljanju energetske sposobne asocijacije lokalnih samouprava u jugoistočnoj Evropi je obuka u cilju edukacije njenih službenika, kojom treba obuhvatiti oblasti iz tabele dolje. Obuke treba da organizuju iskusni eksperti/ice za različite oblasti.

TABELA 1: Tematske jedinice za edukaciju asocijacije lokalnih samouprava

TEMATSKJE JEDINICE	ZADACI
1. RELEVANTNO ZAKONODAVSTVO U OBLASTI ENERGETIKE	ZAKONODAVSTVO EU U OBLASTI ENERGETIKE
	NACIONALNO ZAKONODAVSTVO U OBLASTI ENERGETIKE
	OPŠTINSKI DOKUMENTI I AKTI U OBLASTI ENERGETIKE
	OPŠTINSKE OBAVEZE U SKLADU SA VAŽEĆIM ZAKONSKIM AKTIMA
2. PLANIRANJE ODRŽIVOG KORIŠĆENJA ENERGIJE	METODOLOGIJA TROGODIŠNJEG PROGRAMA ENERGETSKE EFIKASNOSTI
	METODOLOGIJA GODIŠNJEG PLANA ENERGETSKE EFIKASNOSTI
	SEAP METODOLOGIJA
3. ENERGETSKI AUDITI (PREGLEDI) I SERTIFIKACIJA	METODOLOGIJA U SKLADU SA NACIONALNIM ZAKONODAVSTVOM
4. MEĐUNARODNI FONDOVI I PROGRAMI - ORGANIZACIJA, REGISTRACIJA I IZVJEŠTAVANJE	Programi EK : Sedmi okvirni program Horizon 2020, COSME, itd.
	GIZ, Švajcarska agencija za razvoj i saradnju Svjetska banka, GEF, UNDP, USAID, IEA, UNIDO, itd .
	Programi tehničke pomoći (IEE MLEI, ELENA, EEE - F)
	Transnacionalni programi
5. MEĐUNARODNA MREŽA I ORGANIZACIJE	PROGRAMI PREKOGRANIČNE SARADNJE
	Sporazum gradonačelnika
6. RODNA RAVNOPRAVNOST/ INTEGRISA NJE NAČELA RODNE RAVNOPRAVNOSTI	ICLEI, EUROCITIES, FEDARENE, etc.
	RODNA RAVNOPRAVNOST U SEKTORU ENERGETIKE : NAJBOLJA PRAKSA, CILJEVI, METODOLOGIJE

Jačanje kapaciteta lokalne samouprave

Razvoj energetske održive opštine zahtijeva snažnu, energetske orijentisanu opštinsku administraciju zasnovanu na efikasnoj organizacionoj strukturi, koju čine multidisciplinarni eksperti.

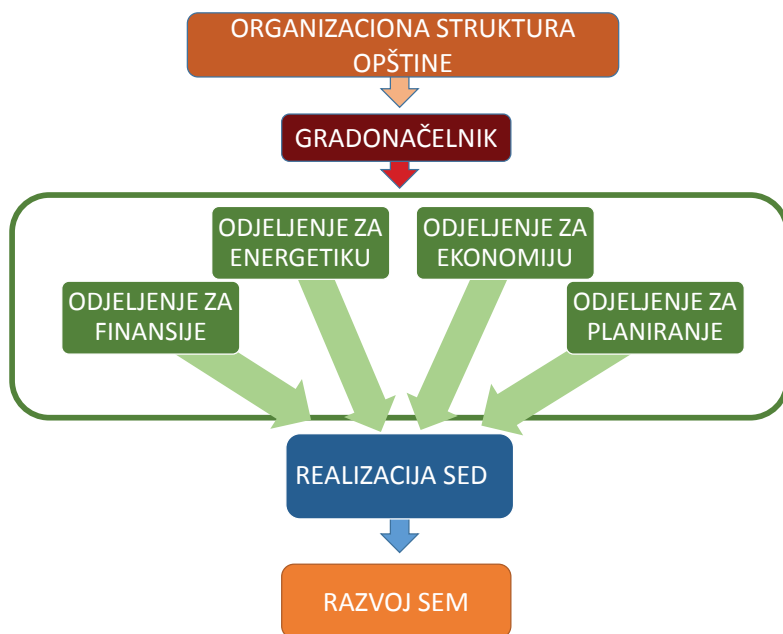
U skladu sa brojem stanovnika i, samim tim, brojem opštinskih službenika, treba formirati Odjeljenje za energetiku ili imenovati energetskog menadžera/ku, uzimajući pri tome u obzir aspekt rodne ravnopravnosti.

Glavni ciljevi opštinskog Odjeljenja za energetiku, uključujući i aspekt rodne ravnopravnosti, treba da budu:

- energetske razvoj opštine na načelima održivosti u svim sektorima potrošnje energije,
- ekonomski razvoj opštine kroz poboljšanje energetske efikasnosti u svim sektorima potrošnje energije i realizacija projekata u oblasti energetike u opštini,
- energetske razvoj zasnovan na sigurnosti i diversifikaciji snabdijevanja opštine energijom,
- značajno smanjenje potrošnje energije i povezane emisije CO₂,
- ekonomski razvoj opštine kroz veće ulaganje u energetske efikasnost, obnovljivu energiju i održive građevinske projekte,
- značajno povećanje udjela energije proizvedene iz obnovljivih izvora,
- uspješna transformacija opštine u ekološki održivu opštinu.

Veoma dobra ideja za opštine koje broje više od 50 000 stanovnika je formiranje savjetodavnog stručnog tijela (treba obezbijediti zastupljenost oba pola u stručnom tijelu, najmanje 40% nedovoljno zastupljenog pola) od istaknutih predstavnika/ica naučnih i obrazovnih institucija u oblasti:

- planiranja energije,
- arhitekture, građevinarstva i prostornog planiranja,
- saobraćajne i komunalne infrastrukture.

SLIKA 12: Organizациона структура општине

Jačanje kapaciteta državnih organa

Jačanje kapaciteta državnih organa treba usmjeriti na upravljanje na više nivoa kao jednog od najznačajnijih pokretača održivog razvoja na svim nivoima vlasti. Organi lokalne samouprave sve više pokreću aktivnosti na polju održive energije, ali su ove inicijative odvojene od nacionalnih političkih okvira. Na taj način su ograničeni resursi koji su na raspolaganju organima lokalne samouprave za pružanje podrške održivom energetsom razvoju. Rješenje je pristup upravljanja na više nivoa kao okvira za istraživanje veza između nacionalnih, regionalnih i lokalnih politika i jačanja upravljanja na više nivoa u cilju djelotvornijeg rješavanja problema energije i zaštite životne sredine. Okvir upravljanja na više nivoa zahtijeva sužavanje ili otklanjanje političkih "nedostataka" između nivoa upravljanja kroz usvajanje instrumenata vertikalne i horizontalne saradnje. Vertikalna dimenzija upravljanja na više nivoa podrazumijeva da nacionalne vlade (centralna vlast) ne mogu djelotvorno sprovesti strategije energetike bez tijesne saradnje sa regionalnim i lokalnim vlastima, kao nosiocima promjene. Pristup upravljanja na više nivoa takođe prepoznaje da je djelovanje organa lokalne uprave u oblastima koje se tiču klimatskih promjena često "ugniječeno" u zakonskom i institucionalnom okviru na višem nivou. Postoji dvosmjerni odnos između lokalnih i nacionalnih aktivnosti u vezi sa klimatskim promjenama, s obzirom na to da jedna može osnažiti ili ograničiti onu drugu.

Horizontalna dimenzija upravljanja na više nivoa prepoznaje mogućnost za učenje, prenos informacija i saradnju između opština ili regiona i centralne vlasti. Aktivnosti horizontalnog upravljanja mogu dati poslovnim, istraživačkim i ekološkim nevladinim organizacijama značajan uticaj u procesu političkog dijaloga.

Horizontalna dimenzija upravljanja na više nivoa je takođe povezana sa poboljšanjem koordinacije na nivou nacionalnih resornih ministarstava u cilju realizacije tematskih programa, kao što su programi koji su potrebni u mnogim politikama održive energije. Horizontalni odnosi na podnacionalnom nivou mogu postojati i u formi nacionalnih i transnacionalnih mreža i koalicija.⁴

Treba naglasiti da pristup upravljanja na više nivoa u zemljama jugoistočne Evrope predstavlja težak i složen zadatak, čije postizanje zasigurno neće biti lako. Brojne lokalne samouprave u jugoistočnoj Evropi ne posjeduju stručne, administrativne i finansijske resurse za planiranje i sprovođenje mjera energetske efikasnosti ili projekata obnovljive energije, a šeme podrške na nacionalnom nivou su nerazvijene ili nijesu dovoljne, te organi lokalne samouprave treba da ojačaju svoje kapacitete za razvoj energetski održive opštine. Slična je situacija i po pitanju primjene mjera rodne ravnopravnosti, odnosno integrisanja načela rodne ravnopravnosti. Energetska tranzicija obuhvata preusmjeravanje politike sa potražnje na ponudu i prelaz sa centralizovane na distribuiranu proizvodnju iz obnovljivih izvora energije, značajno povećanje ukupne energetske efikasnosti, ali i, u širem smislu, demokratizaciju energije. To se odnosi na vjetroelektrane, solarne parkove koji mogu uključiti vlasništvo mnogih građana i građanki ili opštinska komunalna preduzeća, koja građanima mogu donijeti direktne koristi u finansijskom smislu ili kroz stvaranje vrijednosti na lokalnom nivou, čime se smanjuje odliv kapitala iz nekog regiona ili lokalne zajednice.⁵

⁴ Corfe-Morlot, Jan et al, Gradovi, klimatske promjene i upravljanje na više nivoa, OECD, radni dokumenti o životnoj sredini, br. 14, 2009.

⁵ Julije Domac et al, Energetska tranzicija lokalnih samouprava jugoistočne Evrope, GIZ, 2014

KLJUČNA PODRŠKA I UČEŠĆE ZAINTERESOVANIH STRANA

Uspjeh ove Mape puta zavisi u velikoj mjeri od koordinirane posvećenosti širokog tijela zainteresovanih strana koje su odgovorne za njeno sprovođenje, a koja izlazi daleko izvan okvira tradicionalne energetske zajednice. Da bi se obezbijedilo da zainteresovane strane preuzmu neophodne obaveze, važno je da na početku razumiju svoje uloge i mogućnosti.

Pri tome, može biti korisno da se razmotri ili provjeri taj pristup u odnosu na sljedeća načela:

- **inkluzivnost** – uz učešće organa lokalne samouprave, nacionalnih organa, industrije, građevinskog sektora, dobavljača, akademske zajednice, itd.,
- **kolaborativnost** u korišćenju kolektivne ekspertize svih strana za definisanje ciljeva i metoda,
- **izgradnja konsenzusa** – nastojanje da se postigne zajedničko razumijevanje i konsenzus po pitanju Mape puta i posvećenost radu na njenom sprovođenju,
- **naprednost** - u pogledu stalnog partnerstva i umrežavanja zainteresovanih strana,
- **rodna ravnopravnost/integriranje načela rodne ravnopravnosti** - značajna načela kojih partneri treba da budu svjesni.

Ključne zainteresovane strane u zemljama jugoistočne Evrope mogu se podijeliti u 2 najznačajnije kategorije:

- uticajne međunarodne zainteresovane strane,
- nacionalne zainteresovane strane – detaljno mapiranje zainteresovanih strana za svaku zemlju jugoistočne Evrope.

Neke od najuticajnijih međunarodnih zainteresovanih strana koje mogu podržati energetske održiv razvoj opština jugoistočne Evrope i pomoći u ostvarivanju ciljeva ove Mape puta su:

- Njemačko društvo za međunarodnu saradnju (GIZ): Otvoreni regionalni fondovi za jugoistočnu Evropu ⁶
- Švajcarska agencija za razvoj i saradnju (SDC),
- NALAS - Mreža asocijacija lokalnih vlasti jugoistočne Evrope ⁷
- Generalni direktorat Evropske komisije za životnu sredinu,
- Generalni direktorat Evropske komisije za energetiku ⁸
- međunarodne finansijske institucije: WBIF, EBRD, KfW, Svjetska banka/MFK, itd.
- ESDN – Evropska mreža za održivi razvoj ⁹
- SEE.NET - Mreža jugoistočne Evrope za energetiku i saobraćaj ¹⁰
- Evropska federacija agencija i regiona za energetiku i životnu sredinu - FEDARENE ¹¹
- Evropska asocijacija lokalnih samouprava u energetske tranziciji - energetske gradovi- ENERGY CITIES ¹²

⁶Više informacija na www.giz.de

⁷Više informacija na www.nalas.eu

⁸Više informacija na http://ec.europa.eu/dgs/energy/index_en.htm

⁹Više informacija na: <http://www.sd-network.eu>

¹⁰SEE NET je pokrenut i kreiran u okviru projekta koji finansira EK "Umrežavanje i jačanje kapaciteta ekoloških NVO u cilju povećanja energetske efikasnosti i obnovljivih izvora energije u zapadnom Balkanu", kojim koordiniraju regionalni partneri Zelena akcija – FoE Hrvatska, Centar za životnu sredinu, Bosna i Hercegovina i Front 21/42, Makedonija; više informacija na: <http://www.see-net.net>

¹¹Više informacija na <http://www.fedarene.org/>

¹²Više informacija na <http://www.energy-cities.eu/>

- Savjet evropskih opština i regiona -CEMR¹³
- Mreža najvećih evropskih gradova: EUROCITIES¹⁴
- Mreža evropskih glavnih gradova i regija - METREX¹⁵
- Kampanja za održive gradove i oblasti - ESCT kampanja¹⁶
- Liderska grupa za klimu u gradovima: C40¹⁷
- Lokalne samouprave za održivost: ICLEI¹⁸
- Razvojni program Ujedinjenih nacija – UNDP¹⁹
- SIDA – Švedska agencija za međunarodnu razvojnu saradnju²⁰

Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH - Kao preduzeće u saveznom vlasništvu, GIZ (Njemačko društvo za međunarodnu saradnju) pruža podršku Vladi Njemačke u ostvarivanju njenih ciljeva na polju međunarodne saradnje za održivi razvoj. GIZ-ov Otvoreni regionalni fond za jugoistočnu Evropu - energetska efikasnost (ORF EE) podržava regionalnu saradnju između zainteresovanih strana, koje imaju kapacitet da vode procese reforme u sektoru energetike i na taj način doprinesu ostvarivanju nacionalnih ciljeva energetske efikasnosti u svojim zemljama. Od 2008. godine su realizovani brojni regionalni projekti u saradnji sa nacionalnim ministarstvima za energetiku, gradovima i opštinama i organizacijama civilnog društva, sa fokusom na politiku odlučivanja zasnovanu na činjenicama, poboljšanju dobrog upravljanja u sektoru energetike i promovisanju energetske efikasnosti na nivou opština, sa akcentom na integrisanje načela rodne ravnopravnosti kao jednog od suštinskih principa GIZ-ovog djelovanja.

Vlada Švajcarske pruža pomoć zemljama u razvoju u sljedećim prioritetnim oblastima: klimatske promjene (uključujući šumarstvo, korišćenje zemljišta i smanjenje emisije gasa sa efektom staklene bašte), demokratija, ekonomske integracije, obrazovanje, zapošljavanje, bezbjednost hrane i ruralni razvoj, rodna ravnopravnost, upravljanje, zdravstvo, migracije i vode.

NALAS je mreža asocijacija lokalnih vlasti jugoistočne Evrope. Ima 16 punopravnih članica. Postoji spektar aktivnosti koje pokriva šest radnih timova, a koji se bave raznim značajnim oblastima. Jedan od njih je posvećen energetske efikasnosti i povezanim temama. Ovom mrežom upravlja Sekretarijat koji se nalazi u Skoplju i odgovoran je za cjelokupnu koordinaciju i sprovođenje aktivnosti, uključujući:

- promovisanje energetske efikasne pravila i propisa za nabavke i uspostavljanje kalkulacija za troškove životnog ciklusa u ekonomskoj ocjeni i u donošenju odluka na nivou regionalne, nacionalne i lokalne vlasti u jugoistočnoj Evropi,
- jačanje razmjene praktičnog znanja i iskustva među opštinama,

¹³ Više informacija na <http://www.ccre.org/>

¹⁴ Više informacija na <http://www.eurocities.eu>

¹⁵ Više informacija na <http://www.eurometrex.org/>

¹⁶ Više informacija na <http://www.sustainablecities.eu/>

¹⁷ <http://www.c40.org>

¹⁸ <http://www.iclei.org/>

¹⁹ <http://www.undp.org>

²⁰ SIDA je odgovorna za organizaciju najvećeg dijela zvanične razvojne pomoći koju Švedska pruža zemljama u razvoju. SIDA, takođe, u svojim misijama afirmiše poštovanje ljudskih prava, demokratiju i rodnu ravnopravnost, koji su proklamovani Univerzalnom deklaracijom o ljudskim pravima.

- širenje opštinske najbolje prakse u promovisanju i korišćenju lokalnih potencijala energetske efikasnosti i obnovljive energije kroz NALAS-ov centar znanja i pružanje informacija o pristupu nacionalnim i međunarodnim izvorima finansiranja za projekte energetske efikasnosti i izvora obnovljive energije,
- omogućavanje tehničke i finansijske saradnje opština sa nacionalnim i međunarodnim partnerima.

ICLEI (Lokalne samouprave za održivost) je vodeća asocijacija gradova i lokalnih samouprava u svijetu, koja je posvećena održivom razvoju, uključuje 12 mega-gradova, 100 super-gradova i urbanih regiona, 450 velikih gradova, kao i 450 gradova i opština srednje veličine u 86 zemalja širom svijeta. ICLEI promoviše lokalne aktivnosti za globalnu održivost i podržava gradove da postanu održivi, otporni, efikasni u smislu resursa, sa niskim procentom emisije ugljenika, da izgrade pametnu infrastrukturu i da razviju inkluzivnu, zelenu urbanu ekonomiju sa krajnjim ciljem ostvarivanja zdravih i zadovoljnih zajednica. Trenutno nema ICLEI članica iz zemalja jugoistočne Evrope, a imajući u vidu da godišnja naknada za punopravno članstvo u ICLEI nije previsoka, treba razmotriti da, prvenstveno glavni i veći gradovi iz zemalja jugoistočne Evrope, postanu članice ICLEI. Na taj način ICLEI može da pomogne u izgradnji kapaciteta u tim gradovima i da podrži razvoj održive energije.

Od 1966. godine Razvojni program **Ujedinjenih nacija – UNDP** se udružuje sa osobama na svim nivoima društva kako bi pomogao u izgradnji nacija koje mogu izdržati krizu i kako bi pokrenuo i održao vrstu rasta koja unapređuje kvalitet života za sve. Na terenu, u više od 170 zemalja i teritorija, UNDP pruža globalnu perspektivu i lokalni uvid u cilju pružanja pomoći unapređenju životnog standarda i izgradnje vitalnih nacija.

Jedna od četiri najznačajnije oblasti podrške UNDP jeste životna sredina i energetika za održivi razvoj, a kroz ovaj podprogram su realizovani brojni uspješni projekti održive energije u zemljama jugoistočne Evrope tokom zadnjih 20 godina.

FEDARENE (Evropska federacija agencija i regiona za energetiku i životnu sredinu) je glavna evropska mreža regiona i agencija za energetiku koja realizuje, koordinira i potpomaže politike energetike i životne sredine. Formirana je 8. juna 1990. godine od strane 6 regionalnih organa – Rhône-Alpes, Provence-Alpes-Côte-d’Azur, Wallonia, País Vasco, Aquitaine i Nord-Pas-de-Calais. Ohrabreni različitim programima Evropske komisije, želja ovih organa je bila da se čuje glas regiona u debati o politikama energetike i životne sredine na evropskom nivou. Danas, FEDARENE ima 65 članica širom Evrope, ali samo jednu članicu iz jugoistočne Evrope.

Najznačajniji ciljevi FEDARENE su:

- omogućavanje razvoja međuregionalnih partnerstava i, samim tim, podsticanje razmjene iskustava i prenosa praktičnog znanja i tehnologije;
- lobiranje evropskih institucija u ime regionalnih i lokalnih zajednica u vezi sa relevantnim pitanjima energetike i životne sredine;
- promovisanje regionalne dimenzije u debatama koje se tiču energije i životne sredine, stavljanjem posebnog akcenta na potražnju i lokalnu ponudu i težnju ka održivom razvoju;
- pružanje pomoći regionima da razviju svoje kapacitete za preduzimanje radnji i, između ostalog, pružanje pomoći u formiranju energetske i/ili ekološke organizacija.

Energetski gradovi, udruženje koje je formirano 1990. godine sada zastupa više od 1 000 gradova i opština u 30 zemalja Evrope.

Najznačajniji ciljevi Energetskih gradova su:

- podsticanje i jačanje uloga i vještina lokalnih zajednica u oblasti održive energije,
- zastupanje interesa lokalnih zajednica i ostvarivanje uticaja na politike i predloge institucija Evropske unije u oblasti energetike, zaštite životne sredine i politike urbanizma,
- razvoj i promovisanje inicijativa lokalnih zajednica kroz razmjenu iskustava, prenos praktičnog znanja i realizaciju zajedničkih projekata.

Godine 2012. Udruženje Energetski gradovi je pokrenulo proces usmjeren na sačinjavanje i razmatranje predloga za ubrzavanje energetske tranzicije gradova i opština u Evropi. Ovi predlozi se zasnivaju na inovativnim pristupima, novim idejama i pionirskim praksama. Dalje, oni daju praktične odgovore i povezuju tekuće aktivnosti ka postizanju dugoročne vizije niskoenergetskih gradova sa visokim kvalitetom života za sve.

Jedna od važnih ključnih zainteresovanih strana za mjere održive energije su agencije za energetiku na lokalnom, regionalnom i nacionalnom nivou, koje su zaista nerazvijene u zemljama jugoistočne Evrope.

TABELA 2: Agencije za energetiku u zemljama jugoistočne Evrope

Zemlja jugoistočne Evrope	Naziv agencije za energetiku	Zvanična internet stranica
Kosovo	Kosovska agencija za energetske efikasnosti (KEEA)	http://mzhe.rks-gov.net
Bosna i Hercegovina	Nema agencije na bilo kojem nivou	n/a
Crna Gora	Nema agencije na bilo kojem nivou Direktorat energetske efikasnosti i OEI Ministarstva ekonomije bavi se određenim pitanjima iz djelokruga agencija za energetiku	http://www.energetska-efikasnost.me/ http://www.oie-res.me/
Makedonija	Agencija za energetiku Republike Makedonije	www.ea.gov.mk
Srbija	Pokrajinski centar za energetske efikasnosti Novi Sad Regionalni evro-centar za energetske efikasnosti Kragujevac Regionalni centar za energetske efikasnosti Niš	www.peec.uns.ac.rs www.ept.kg.ac.rs mladens@masfak.ni.ac.yu

Dalje, da bi se sprovele reforme u pravcu održivog korišćenja energije, od presudnog je značaja učešće relevantnih zainteresovanih strana, uključujući poslanike. Međutim, komunikacija i saradnja u oblasti politike na polju energetike između i unutar grupa zainteresovanih strana je još uvijek u fazi razvoja, kako na nacionalnom, tako i na regionalnom nivou u jugoistočnoj Evropi.

Iz tog razloga je 2011. godine Mreža škola političkih studija Savjeta Evrope pokrenula regionalnu "Inicijativu javnog dijaloga o održivom korišćenju energije u jugoistočnoj Evropi".²¹ Najznačajniju podršku ovoj inicijativi pruža Njemačko društvo za međunarodnu saradnju (GIZ) kroz realizaciju "Otvorenog regionalnog fonda za energetska efikasnost u jugoistočnoj Evropi (ORF-EE)" u ime njemačkog Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ).

Partneri u ovoj inicijativi su Beogradski fond za političku izuzetnost (Srbija), Škola demokratskog rukovođenja (Crna Gora), Akademija za politički razvoj u saradnji sa Društvom za oblikovanje održivog razvoja (DOOR) (Hrvatska), Centar za istraživanje i kreiranje politika (Makedonija), Škola političkih studija Albanije (Albanija), Evropsko udruženje škola za političke studije BiH (Bosna i Hercegovina) i Prištinski institut za političke studije (Kosovo).

Dobra saradnja i razmjena najboljih praksi i stečenih iskustava između projekta EeMA i Inicijative javnog dijaloga biće od zajedničke koristi za sve zainteresovane strane u zemljama jugoistočne Evrope. Dalje, veoma je važno da se uspostavi dobra saradnja sa svim zainteresovanim stranama koje mogu podržati bilo kakvu vrstu napretka u oblasti rodne ravnopravnosti u zemljama jugoistočne Evrope, u sektoru energetike i šire.

²¹ Više informacija na: <http://publicdialogue-energy.com/>

TABELA 3: Mapiranje zainteresovanih strana u Republici Srpskoj

	Ključne zainteresovane strane	Primarne zainteresovane strane	Sekundarne zainteresovane strane
Država	- Opštine - Ministarstvo industrije i rudarstva - Ministarstvo za prostorno planiranje - Ministarstvo finansija	Fond za zaštitu životne sredine i EE	
Privatni sektor		- Banke - Privredna komora	Razvojne agencije na lokalnom i regionalnom nivou
Civilni sektor	Donatori	NVO i građani	

TABELA 4: Mapiranje zainteresovanih strana u FBiH

	Ključne zainteresovane strane	Primarne zainteresovane strane	Sekundarne zainteresovane strane
Država	- Opštine - Asocijacija predsjednika	- Min. za prostorno planiranje - Sav. min. saobraćaja - Sav. min. za energetiku, rudarstvo i industriju - Min. industrije i energetike - Min. za urbanizam	- Fond za zaštitu životne sredine i energetske efikasnost - Sav. min. životne sredine - Sav. min. za prostorno planiranje
Privatni sektor			
Civilni sektor	Donatori	NVO i građani	

TABELA 5: Mapiranje zainteresovanih strana u Srbiji

	Ključne zainteresovane strane	Primary stakeholders	Sekundarne zainteresovane strane
Država	- Asocijacija komisija za EE i predsjednici - Menadžeri za EE - Opštine - Lokalna komunalna preduzeća	- Min. građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture - Min. rudarstva i energetike	- Min. poljoprivrede - Min. finansija - Min. ekonomije - Min. EALS - Min. životne sredine - Min. trgovine, turizma i telekomunikacija
Privatni sektor			- Kompanije (građevina, proizvođači rasvjetе i drugih materijala) - Privredna komora - BANKE (pružaoci zajmova)
Civilni sektor		- Fond eksperata - Univerziteti i akademska zajednica - Inženjerska komora	- NVO - Stručna udruženja

TABELA 6: Mapiranje zainteresovanih strana u Makedoniji

	Ključne zainteresovane strane	Primarne zainteresovane strane	Sekundarne zainteresovane strane
Država	- Min. ekonomije - Min. finansija - Min. saobraćaja i komunikacija - Opštine	- Min. za zaštitu životne sredine i prostorno planiranje - Agencija za energetiku	
Privatni sektor		- Privredna komora - Kompanije za distribuciju energije	
Civilni sektor	Donatori	- NVO - Građani	

TABELA 7: Mapiranje zainteresovanih strana na Kosovu

	Ključne zainteresovane strane	Primarne zainteresovane strane	Sekundarne zainteresovane strane
Država	- Društvo za javne usluge i prostorno planiranje - Opštine	- Min. za prostorno planiranje, Min. za trgovinu i industriju - Min. ekonomije i razvoja i Agencija za EE	
Privatni sektor		- Američka komora - Privredna komora - Biznis alijansa	KEDS (Distribucija i snabdijevanje električnom energijom)
Civilni sektor		- GIZ i SDC - Alijansa NVO KOSID	- EU i USAID - AKERE - Udruženje arhitekata i inženjera

TABELA 8: Mapiranje zainteresovanih strana u Crnoj Gori

	Ključne zainteresovane strane	Primarne zainteresovane strane	Sekundarne zainteresovane strane
Država	- Min. ekonomije - Min. održivog razvoja i turizma - Opštine	- Opštinska odjeljenja za energetska upravljanje - Min. finansija - Min. unutrašnjih poslova	
Privatni sektor		Privredna komora, Odbor za energetska efikasnost	MontenegroBiznis Alijansa
Civilni sektor	- Mediji - Univerziteti	- Građani - Ekološke NVO	YIHR - Škola dem . rukovođenja

KANALI KOMUNIKACIJE I KAMPANJE ZA PODIZANJE SVIJESTI JAVNOSTI

Uspostavljanje kanala komunikacije i sprovođenje kontinuirane aktivnosti informisanja/edukacije usmjerene na podizanje svijesti javnosti su preduslovi za uspješnu realizaciju ove Mape puta, kao i za postavljanje čvrstih osnova za održivi energetski razvoj opština u zemljama jugoistočne Evrope. Neophodno je da se obezbijedi puna svijest svih zainteresovanih strana i efikasna promocija ove Mape puta.

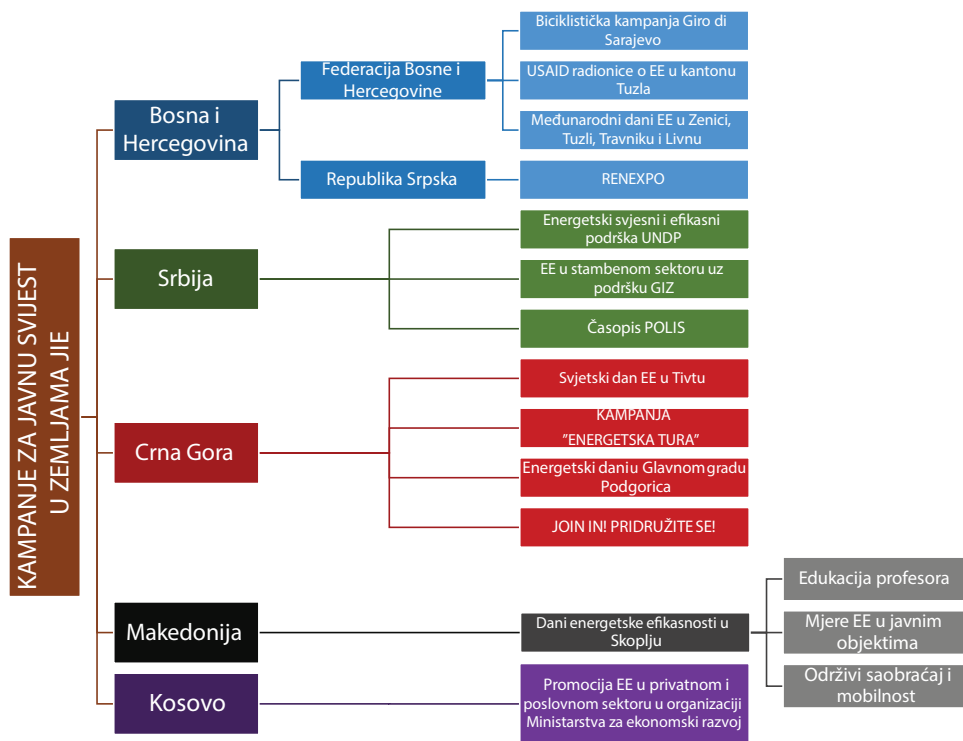
U tu svrhu treba uraditi strategiju komunikacije kako bi se doprinijelo ostvarivanju sljedećih konkretnih ciljeva:

- Cilj 1:* Informisanje javnosti o svim značajnim pitanjima koja se odnose na energetski održive opštine u zemljama jugoistočne Evrope
- Cilj 2:* Informisanje javnosti o neophodnosti rodne ravnopravnosti za uspješan održiv razvoj u zemljama jugoistočne Evrope i edukacija javnosti o najboljim načinima za ostvarivanje istog
- Cilj 3:* Informisanje zainteresovanih strana i potencijalnih korisnika /ica na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou o mogućnostima finansiranja projekata održive energije
- Cilj 4:* Obezbijediti kontinuiranu transparentnost realizacije projekata održive energije
- Cilj 5:* Koordinirati sve aktivnosti komunikacije između asocijacija lokalnih samouprava i zainteresovanih strana u svim zemljama jugoistočne Evrope

Veliki broj informacija već postoji na različitim nivoima, a brojne promotivne kampanje u oblasti energetske efikasnosti se realizuju u svim zemljama jugoistočne Evrope.

Energetska Efikasnost

u asocijacijama lokalnih samouprava- EeMA

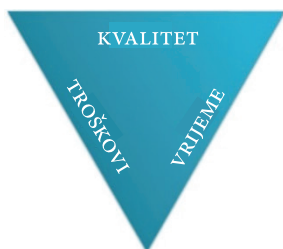
SLIKA 13: Kampanje za podizanje javne svijesti u zemljama jugoistočne Evrope

Šest jednostavnih pravila za sprovođenje uspješne kampanje za podizanje javne svijesti od strane asocijacija lokalnih samouprava:

1. Uključiti informacije o energetskej efikasnosti u sve druge relevantne kampanje za podizanje svijesti javnosti koje su u toku,
2. Izbjegavati suviše tehničku terminologiju! ²²
3. Jasno objasniti pojmove i definicije,
4. Koristiti više od jednog kanala komunikacije (štampane i online),
5. Tražiti povratnu informaciju i/ili pozivati na djelovanje, makar u formi "sviđa mi se" i "podijeli",
6. Voditi računa o načelu rodne ravnopravnosti i primijeniti ga kad god je to moguće!

²² Energetske jedinice poput PJ su veoma korisne za eksperte da bi mjerili uštede energije, ali obični ljudi nemaju predstavu šta to znači.

Planiranje kampanje– zlatna pravila za uspostavljanje prave ravnoteže između kvaliteta, troškova i vremena :

Ako želite visok kvalitet i male troškove – treba vam vremena!

Ako imate malo vremena i mali budžet – nećete dobiti kvalitet!

Ako možete da prihvatite visoke troškove, možete dobiti dobar kvalitet u kratkom roku!

ONLINE kampanja

ONLINE kampanja pruža dobru ravnotežu između kvaliteta, troškova i vremena!

Otvaranje informativnog portala za energetiku od strane asocijacije lokalnih samouprava je prvi korak!²³

Na osnovu pretpostavke da asocijacije lokalnih samouprava u zemljama jugoistočne Evrope nemaju dovoljne finansijske resurse, mogu se primijeniti dva značajna elementa **ONLINE** kampanje:

- kampanja treba da bude jednostavna i kratka i treba sarađivati sa kampanjama drugih zainteresovanih strana,
- postavljanje linka za njihove internet stranice je brzo i omogućava uštedu troškova.

Ljudi vole da testiraju svoje znanje (kviz dueli su danas jedna od najrasprostranjenijih aplikacija). Iz tog razloga – ako ne znaju tačan odgovor - mogu tražiti više informacija.

Informativna kampanja se može pretvoriti iz **pružati informacije ljudima u ljudi traže informacije!**

Kviz omogućava korigovanje postojećih mitova/legendi i pogrešnih uvjerenja o različitim aspektima energije!

Kviz će podržati opšti cilj - veći broj posjetilaca informativnog portala asocijacije lokalnih samouprava o pitanjima energetike!

- kviz može usmjeriti građane na pitanje održive energije, dok na zabavan način mogu testirati svoje znanje,
- građani mogu tražiti detaljnije informacije ili opise realizovanih primjera (studije slučajeva),
- mogu širiti informacije pomoću funkcije "pošalji prijatelju".

²³ Neke asocijacije lokalnih samouprava ga već imaju.

Energetska Efikasnost

u asocijacijama lokalnih samouprava- EeMA

Online mediji omogućavaju da se sazna da li je neka strategija uspješna - prebrojavanjem i analiziranjem klikova na dugmad. Dakle, strateški značajan zadnji korak u bilo kojem procesu komunikacije - evaluacija - uključena je u aktivnost bez bilo kakvih posebnih troškova (kao što je slučaj kod drugih procesa davanja povratne informacije).

Brojač će omogućiti da se izmjeri koliko puta su tražene dodatne informacije u vidu preuzimanja PDF dokumenata sa internet stranica asocijacija lokalnih samouprava. Brojanje posjetilaca koji su usmjereni/povezani na kviz na internet stranici zajednice pokazaće uspjeh saradnje između asocijacija lokalnih samouprava i šire javnosti.

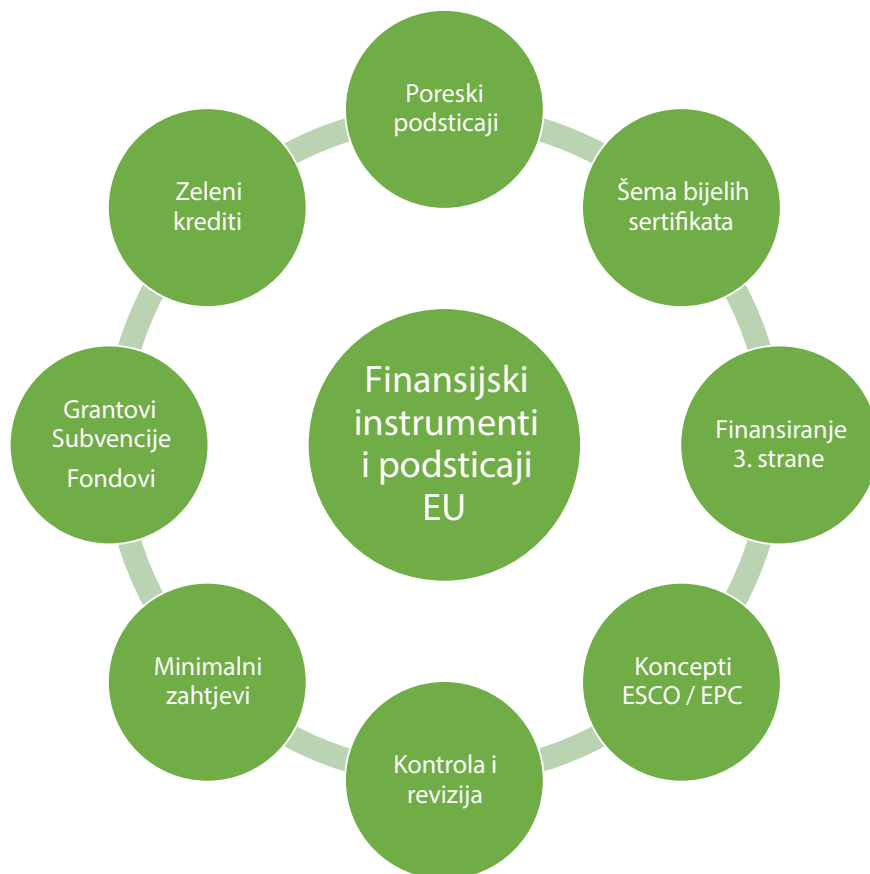
Organizovanje opštinskih Energetskih dana se pokazalo kao veoma uspješan instrument za podizanje javne svijesti.

Aktivnosti tokom Energetskih dana su brojne i mogu uključivati:

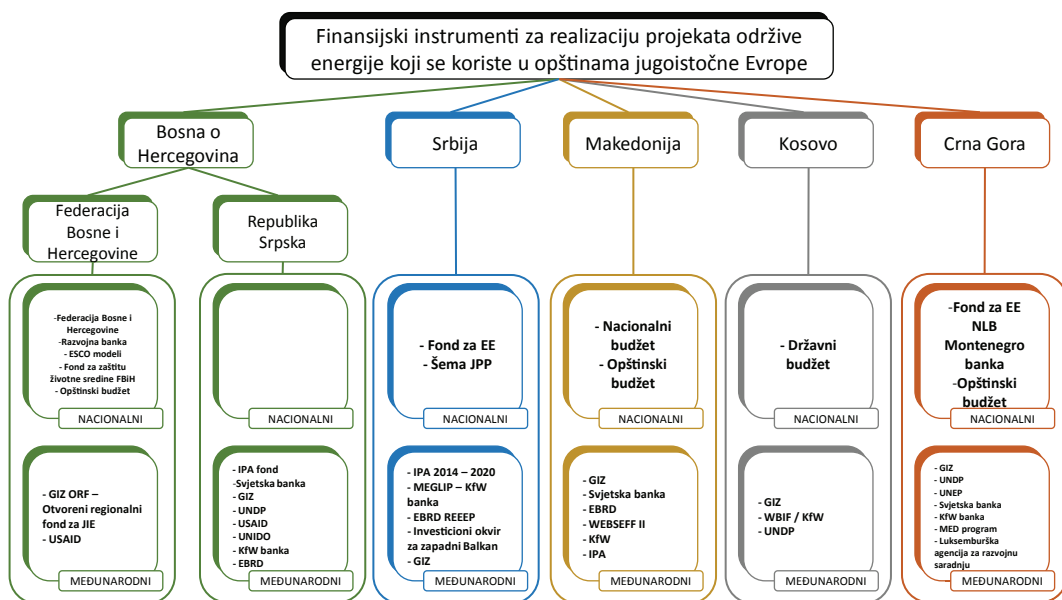
- postavljanje promotivnih postera u raznim dijelovima grada, organizovanje promotivno-informativnih TV i radio programa uzimajući pri tome u obzir aspekt rodne ravnopravnosti,
- organizaciju dana otvorenih vrata za energetski efikasne objekte kroz interakciju sa već realizovanim primjerima najbolje prakse,
- organizovanje kampanje Jedan dan sedmično bez auta,
- sprovođenje tematskih promotivno-informativnih kampanja u cilju podizanja svijesti javnosti o energetskej efikasnosti u objektima, sa temama poput:
 - Kako izgraditi energetski efikasnu kuću- načela održive gradnje: pravilno orijentisanje i određivanje oblika objekta, termo izolacija vanjskog omotača, energetski efikasno zastakljivanje;
 - Mjere energetske efikasnosti u domaćinstvima – isključivanje kućnih aparata sa glavnog napajanja nakon korišćenja (stand-by mode), termostatički ventili, štedna unutrašnja rasvjeta, kućni aparati energetske klase A+++;
 - Korišćenje obnovljivih izvora energije u domaćinstvima - solarni sistemi za zagrijavanje vode, ugradnja fotonaponskih sistema, ugradnja toplotnih pumpi, bojlera na pelete.
- Realizacija edukativnih aktivnosti i programa, kao što su seminari ili radionice:
 - o klimatskim promjenama i potrošnji energije, namijenjene ciljnim grupama građana:
 - aktivnosti u obdaništima: distribucija slikovnica, organizovanje igraonica na temu energetske efikasnosti,
 - predavanja na temu korišćenja obnovljivih izvora energije za učenike osnovnih i srednjih škola, umjetnički i literarni izrazi na temu klimatskih promjena i uštede energije,
- Organizovanje ekspertskih sastanaka, seminara, konferencija na temu energetske efikasnosti, obnovljivih izvora energije i ekološki prihvatljivih energenata;
- Organizovanje izložbi i sajмова sa najsavremenijim ekološkim tehnologijama u oblasti energetske efikasnosti, eko inovacija i obnovljivih izvora energije. Važno je naglasiti da se načelo rodne ravnopravnosti treba uzeti u obzir pri izradi i distribuciji promotivnog materijala i materijala za podizanje svijesti javnosti, te i prilikom realizacije bilo kojeg tipa događaja.

FINANSIJSKI INSTRUMENTI ZA RAZVOJ ENERGETSKI ODRŽIVE OPŠTINE

Neki od finansijskih instrumenata koji se koriste u državama članicama EU, a koji se podjednako uspješno mogu primijeniti u zemljama jugoistočne Evrope.

SLIKA14: Dostupni finansijski mehanizmi u EU

SLIKA 15: Pregled međunarodnih i nacionalnih mehanizama koji se koriste za realizaciju projekata energetske efikasnosti u zemljama jugoistočne Evrope

SLIKA 16: Međunarodni finansijski instrumenti za razvoj energetske održivosti opština u zemljama jugoistočne Evrope

Programi evropske teritorijalne saradnje (2014-2020) predstavljaju važan instrument Kohezione politike EU za podsticanje regionalne saradnje, sa ukupnim iznosom od 10,2 milijarde €. Prvi nivo realizacije je Regionalna razvojna agencija (RRA), a drugi Zajednički tehnički sekretarijat (ZTS).

Programi evropske teritorijalne saradnje (2014-2020) obuhvataju:

- Međuregionalne programe
Interreg Europe IVc
Urbact III
- Transnacionalne programe
Centralna Evropa
Dunavski
Jadransko-Jonski
Mediterranski
- Prekogranične programe

Zemlje jugoistočne Evrope su kvalifikovane da se prijave za Dunavski, Jadransko-Jonski i Mediteranski transnacionalni program, kao i za razne prekogranične programe.

Dunavski transnacionalni programi

Geografsko područje: Njemačka, Republika Češka, Slovačka, Ukrajina, Moldavija, Rumunija, Bugarska, Mađarska, Austrija, Slovenija, Hrvatska, Srbija, Crna Gorai Bosna i Hercegovina.

SLIKA 17: DUNAV transnacionalni programi

Jadransko-jonski transnacionalni programi

Geografsko področje: Slovenija, Italija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Srbija, Albanija i Grčka

SLIKA 18: Jadransko-Jonski transnacionalni programi

Mediterranski transnacionalni programi

Slovenija, Hrvatska, Srbija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Albanija, Italija, Francuska, Španija, Portugal, Grčka, Kipar.

SLIKA 19: Mediteranski transnacionalni programi

FLAGSHIP (ZNAČAJNIJI) PROJEKTI ENERGETSKE EFIKASNOSTI U OPŠTINAMA U JUGOISTOČNOJ EVROPI

KOSOVO

Opština Peć

Projekat: **Grijanje na biomasu u osnovnoj školi Preparimi u Drelaju**

Finansiranje: Sida – Švedska agencija za međunarodnu razvojnu saradnju i Fondacija CNVP²⁴

Kratak opis:

Ogrijevno drvo i klasične peći su zamijenjene sistemom sa savremenom tehnologijom za grijanje na biomasu. Mobilni sjekač, proizvod LINDDANA TP (tip TP160) u skladu sa Direktivom EK 2000/14/EC, dizajniran je za usitnjavanje grana drveta prečnika oko 16 cm. Mašina je opremljena podizačem koji se koristi za podizanje mašine kranom ili viljuškarom. Kapacitet mašine je 59 kW, težina u kg 585, RPM 540 sa maksimalnim pritiskom do 150 bari. Skladište za automatsko punjenje bojlera iverjem postavljen je iza škole, u blizini peći, sa otvorom koji obezbjeđuje ventilaciju drvnog materijala. Imajući u vidu da je obnovljiva energija i dalje koncept koji nije utvrđen na Kosovu, ključna stvar za sprovođenje ove studije slučaja svakako je bila primjena adekvatne i dokazane tehnologije za instalacije za grijanje na biomasu. Kao projekat koji vodi opština, a koji pokazuje ekonomsku izvodljivost zbog niže cijene iverja i veće efikasnosti, ovaj koncept predstavlja primjer obnovljive energije u opštini Peć.

Opština Drenas (Glogovac)

Projekat: **Fotonaponska javna rasvjeta na trgu "Fehm i Lladrovci"**

Finansiranje: opštinski budžet uz podršku Austrijske razvojne agencije (ADA)

Kratak opis:

Javna rasvjeta na trgu "Fehmi i Lladrovci" (82 sijalice na 18,751.30 m²) zamijenjena je fotonaponskim sistemom i proširena na površinu od još 3110 m². Trenutno se realizuje druga faza projekta i trebalo bi da se završi tokom 2015.godine

Grad Priština

Projekat: **Kogeneracija u centralnom sistemu za grijanje u Prištini**

Finansiranje: Evropska komisija (13 825 mil. €), Njemačka banka za razvoj (11 mil. €), Vlada Švedske (1,8 mil. €), Vlada Luksemburga (1.5 mil. €), opština Priština (2mil. €)

Kratak opis:

Cilj projekta je poboljšanje sistema za centralno grijanje u Prištini zamjenom lož ulja parom iz elektrane B na Kosovu. Projekat će imati 3 faze: sanacija, kogeneracija i širenje mreže, a koštaće više od 30 mil.€.

²⁴ CNVP ("Povezuje prirodne vrijednosti i ljude") - fondacija iz Holandije je organizacija nasljednica SNV (Holandska razvojna organizacija) na Balkanu. Osnovana zakonskim razdvajanjem, CNVP će nastaviti program SNV-a za šumarstvo i ruralni razvoj na Balkanu i šire

MAKEDONJIA

Opština Berovo

Projekat: **Grijanje na biomasu u osnovnoj školi u selu Dvorište**

Finansiranje: Nacionalno udruženje privatnih vlasnika šuma u Makedoniji (NUPVŠ), opština Berovo, CNVP Makedonija i UNDP-GEF SGP Makedonija

Kratak opis

Projekat koji je pokrenulo NUPVŠ, kao pionirski projekat za proizvodnju iverja u Makedoniji, obuhvatao je napredan sistem biomase sa bojlerom energetske efikasnosti od 95% u osnovnoj školi u selu Dvorište. Realizacija projekta je počela u decembru 2011. godine, a završena je 31. maja 2013. godine, sa ukupnim ulaganjem od oko 47 000 €.

Opština Karpoš

Projekat: **Model subvencija za izgradnju energetski efikasnih zgrada**

Kratak opis

Karpoš je prva opština u Makedoniji koja je osmislila i uspješno realizovala petogodišnji Program energetske efikasnosti (2008-2012) i jedna je od veoma malog broja gradova i opština u jugoistočnoj Evropi koja je uradila i zvanično usvojila Pravilnik o izgradnji zgrada. Najznačajnija uloga ovog Pravilnika je dvostruka: osim definisanja uslova izgradnje, definiše i model subvencija koji je usmjeren na podsticanje energetske efikasnosti u smislu toplotne izolacije objekata. Shodno članu 12. Pravilnika, može se ostvariti 20% povraćaja iznosa komunalnih taksi ako postavljena toplotna izolacija premašuje minimalne uslove propisane Pravilnikom za 10%, i ako se obnovljivi izvori energije koriste najmanje u jednu svrhu u istoj zgradi.

CRNA GORA

Prijestonica Cetinje

Projekat: **Beautiful Cetinje**

Finansiranje: UNDP, opštinski budžet

Kratak opis

Realizacija projekta je počela 2011. godine, a pokrenuo ga je i finansirao UNDP, uz saradnju i učešće lokalne samouprave Prijestonice Cetinje. Projekat se bavi ekonomskom revitalizacijom Prijestonice kroz urbanu rekonstrukciju kulturnog bogatstva uzimajući u obzir energetske efikasnost, pružanje stručne obuke, podršku malim preduzećima i podsticanje ideja sa zelenim dizajnom i inovacija u sveukupnom urbanom razvoju.

Ostvareni rezultati su:

- rekonstruisan je glavni gradski trg – Trg kralja Nikole: trg je popločan, zamijenjen je urbani mobilijar i rasvjeta,
- rekonstruisana je zgrada Muzičke akademije (bivša britanska ambasada) - urađena je termo izolacija fasade i krova, a zamijenjene su i instalacije za grijanje i fasadni prozori i vrata,
- rekonstruisana je stara bolnica "Danilo I" - zamjena spoljašnjih vrata i prozora, zamjena krova termo izolacija, termo i hidro izolacija poda i popravka fasade.

Opština Tivat

Projekat: **Održivi razvoj energetike u opštini Tivat**

Kratak opis

Nacrt Odluke o razvoju opštinskog zemljišta opštine Tivat uključuje smanjenje komunalne takse od 150 Euro/m² za sve investitore koji predviđaju mogućnost ugradnje solarnih sistema u zgrade za potrebe grijanje vode, grijanja ili hlađenja prostora.

Dalje, opština Tivat je potpisala Sporazum sa NLB Montenegro bankom za otvaranje posebnog računa sa 15 000 EUR za subvencije domaćinstvima za termo izolaciju i zamjenu spoljnjih vrata i prozora. U planu je i zamjena javne rasvjete kroz ESCO koncept, kao i određivanje Dana bez automobila.

Glavni grad Podgorica

Projekat: **Održivi razvoj energetike u Glavnom gradu Podgorica**

Kratak opis

Održivi razvoj energetike u Glavnom gradu Podgorica zasnivao se na sljedećim projektima održive energije:

- izmještanje saobraćajne mreže iz I zone grada,
- iznalaženje posebnih infrastrukturnih rješenja koja doprinose bržem protoku učesnika saobraćaja (kružni tokovi),
- organizovanje edukativno-promotivnih kampanja, tribina i radionica (Dan obnovljivih izvora, Energetski dani Podgorice, itd.),
- izgradnja i rekonstrukcija objekata u vlasništvu Glavnog grada, u skladu sa niskoenergetskim standardima,
- urađena je termo izolacija vanjskog omotača zgrada za kolektivno stanovanje kroz sistem finansiranja 50% -50% (Glavni grad - građani),
- urađeno je idejno rješenje za rekonstrukciju trotoara i biciklističkih staza u određenim djelovima grada,
- na deponiji "Livade" se realizuju aktivnosti na proizvodnji električne energije i tople vode iz biogasa sa deponije, kao i proizvodnje električne energije pomoću solarnih panela.

BOSNA I HERCEGOVINA

Razne opštine u FBiH i RS

Projekat: **Program Beacon scheme**

Kratak opis

Program Beacon scheme je zvanično pokrenut 2005. godine, a od 2009. godine ga finansira Savezno ministarstvo pravde i Ministarstvo lokalne samouprave Republike Srpske. Beacon scheme se fokusirao na identifikovanje, nagrađivanje i promovisanje najboljih praksi lokalnih zajednica u Bosni i Hercegovini, u realizaciji Saveza općina i gradova Federacije BiH i Saveza opština i gradova RS.

U programu Beacon scheme je učestvovalo više od 70% opština BiH u proteklih sedam godina, a dodijeljena je 41 Beacon nagrada. Nagrade su dodijeljene u oblasti energetske efikasnosti u zgradama, registrovanja i upravljanja sredstvima i za ostvarivanje strateških ciljeva kroz saradnju sa nevladinim organizacijama. Beacon status u oblasti energetske efikasnosti u zgradama pripao je opštinama Tuzla i Gradiška.

Opština Zenica, FBiH

Projekat: ***Toplana na biomasu u naselju Nemila***

Kratak opis

Naselje Nemila je saobraćajni, ekonomski i najgušće naseljeni centar sjevernog dijela opštine Zenica, sa oko 19,000 stanovnika. Godine 2011. opština Zenica i Razvojna agencija Češke su potpisali Memorandum o razumijevanju za realizaciju projekta "Korišćenje obnovljivih izvora energije za sistem centralnog grijanja u naselju Nemila", koji je podrazumijevao izgradnju toplane na biomasu i prateće infrastrukture u naselju Nemila u periodu 2011-2013. Vlada Republike Češke je sufinansirala projekat sa 1.48 miliona EUR, a opština Zenica je uložila oko 2 miliona EUR. Projekat je realizovan u periodu od 2011. do 2013. i uspješno je završen u oktobru 2013. godine.

Opština Gradiška, Republika Srpska

Projekat: ***Novi sistem grijanja na biomasu***

Kratak opis

Jedan od najvećih projekata energetske efikasnosti u opštini Gradiška je rekonstrukcija gradskog sistema za daljinsko grijanje, koji je realizovan u privatno-javnom partnerstvu Javnog komunalnog preduzeća Toplana i kompanije IEE d.o.o. iz Banja Luke. Glavni cilj projekta, koji je započet u januaru 2014. godine, je efikasno korišćenje biomase za grijanje oko 2000 potrošača (uglavnom domaćinstva i uslužni objekti) u gradu Gradiška.

SRBIJA

Razne opštine u Srbiji

Projekat: ***Projekat energetske efikasnosti 1 u Srbiji (SEEP1 – Podrška projektovanju i nadzoru za potrebe poboljšanja energetske efikasnosti u javnim objektima u Srbiji)***

Finansiranje: kredit Svjetske banke

Kratak opis

Projekat energetske efikasnosti 1 u Srbiji, koji je realizovan u periodu 2005-2008, obuhvatao je energetske efikasno renoviranje 28 javnih objekata u Srbiji (12 bolnica i 16 škola). Najznačajniji cilj projekta bio je poboljšanje energetske efikasnosti u javnim objektima u Srbiji i verifikacija utroška energije i troškova, kao i smanjenja emisije CO₂, koja je ostvarena sprovođenjem mjera energetske efikasnosti. Ostvarene su značajne uštede u potrošnji energije kod svih renoviranih objekata, a godišnje uštede su se kretale od 15% do 63%, sa prosjekom od 40% na nivou cjelokupnog projekta. Povezana godišnja smanjenja emisije CO₂ kretala su se od 15% do 64%, sa prosjekom od 42%. Prosti period otplate je bio oko 7.5 godina.

Opština Varvarin

Projekat: **Modernizacija sistema javne rasvjete**

Finansiranje: Dio "Programa ulaganja manjeg obima" projekta GTZ "Modernizacija opštinskih službi", koji je finansiralo Savezno ministarstvo za ekonomsku saradnju i razvoj Njemačke (BMZ).

Kratak opis

Najznačajniji ciljevi projekta, koji je započeo 2007. godine, bili su:

- ostvarivanje uštede u električnoj energiji i održavanju i, shodno tome, uštede u opštinskom budžetu,
- poboljšanje kvaliteta usluga,
- obezbjeđivanje vidljivosti ušteda u energiji/CO₂/budžetu za širu javnost u cilju promovisanja mjera energetske efikasnosti,
- omogućavanje stalnog praćenja sistema učinka opštinskih službenika/ica.

Projekat je obuhvatio zamjenu 435 zastarjelih svjetiljki sa živinim sijalicama izvorima svjetlosti od natrijuma pod visokim pritiskom, kao i postavljanje naprednog sistema za monitoring ulične rasvjete (online predstavljanje parametara sistema ulične rasvjete, tj. Energetski sat).

RODNA RAVNOPRAVNOST U ZEMLJAMA JUGOISTOČNE EVROPE

Rodna ravnopravnost predstavlja suštinski faktor u ostvarivanju održive promjene i, samim tim čini jednu od ključnih vrijednosti na kojima počiva ova Mapa puta.

Procedure diferencirane po rodu i dosledni naponi u pravcu obezbjeđivanja da žene i muškarci uživaju jednake mogućnosti spadaju u odlike koje treba da definišu sektor energetike u zemljama jugoistočne Evrope .

Razvoj pristupa za prevazilaženje rodne neravnopravnosti zahtijeva poznavanje nesklada u odnosima polova . Znanje o uticajima pristupa promjene je podjednako važno. Pravilno upravljanje znanjem pomaže proširenju ovog praktičnog znanja, čime se poseban akcenat stavlja na procesuiranje dobrih praksi.

Odnos između žena i muškaraca u zemljama jugoistočne Evrope je bio pod značajnim uticajem nedavne istorije i aktivnosti vlada u procesu obnavljanja nakon konflikta, izgradnje države i pristupanja EU . Iako postoji sveobuhvatan zakonski i politički okvir o rodnoj ravnopravnosti, žene zapravo ne uživaju jednaka prava. Ograničena pažnja se posvećuje nacionalnim akcionim planovima za rodnu ravnopravnost; nedovoljno su budžetirani i slabo se sprovode .

Spona između rodne (ne)ravnopravnosti, energetike, životne sredine i klimatskih promjena je i dalje neistražena u zemljama jugoistočne Evrope. Jedina dostupna publikacija je odjeljak na temu rodne ravnopravnosti u makedonskoj Trećoj nacionalnoj komunikaciji o klimatskim promjenama, koja je urađena u okviru izvještavanja o napretku zemlje u odnosu na Okvirnu konvenciju Ujedinjenih nacija o klimatskim promjenama (UNFCCC) u 2014. Ovaj odjeljak je izuzetan za region. On daje detaljan pregled pitanja rodne ravnopravnosti i klimatskih promjena u Makedoniji. Dokument sadrži indikatore rodne ravnopravnosti i klimatskih promjena, kao i predlog Akcionog plana za rodnu ravnopravnost i prilagođavanje i ublažavanje klimatskih promjena. Od 42 predložene aktivnosti koje se odnose na pitanja rodne ravnopravnosti, 11 je neposredno relevantno za energetska efikasnost.

Zemlje jugoistočne Evrope karakteriše kontinuirana nejednakost između žena i muškaraca i one se suočavaju sa uporedivim izazovima koji se tiču diskriminacije žena (visoka stopa nezaposlenosti žena i stopa neaktivnosti; neplaćena njega koju pružaju gotovo isključivo žene; mala zastupljenost žena u donošenju odluka; veoma rodno uslovljeni profili zanimanja i obrazovanja; visoka učestalost porodičnog nasilja). Relevantni procesi reforme dijele relativno sličnu dinamiku. U određenom stepenu, aktivnosti funkcionišu u sveobuhvatnom okruženju u kojem su direktive EU usmjerene na veću jednakost polova. Istovremeno, dinamiku u ovim ekonomijama u tranziciji karakteriše traganje za novim nacionalnim identitetom, što je generalno podržano okretanjem ka tradicionalnim - i veoma stereotipnim i neujednačenim - rodnom normama i vrijednostima. Rezultat toga je da se odnosi između žena i muškaraca stalno osporavaju, o njima se pregovara i iznova se definišu, kao što je slučaj i sa njihovom vezom u odnosu na državu. Izazovi koji su posledica navedenog su posebno očigledni u jako spornim oblastima poput energetskog upravljanja, kao i u trenutnom stanju na polju rodne ravnopravnosti. Data dinamika je pod dodatnim uticajem postojeće ekonomske i finansijske krize.

²⁵ GIZ Strategija rodne ravnopravnosti, mart 2012.

²⁶ GIZ Strategija rodne ravnopravnosti, mart 2012.

²⁷ Dolly Wittberger, ORF energetska efikasnost - ocjena rodne ravnopravnosti, decembar 2014

²⁸ Dr. Dolly Wittberger, ORF energetska efikasnost - ocjena rodne ravnopravnosti, decembar 2014.

Najveći izazovi za poboljšanje rodne ravnopravnosti u sektoru energetske efikasnosti u zemljama jugoistočne Evrope su:

- premali broj osoba, uključujući mali broj žena, koje razumiju direktan uticaj energetike i energetske neefikasnosti na njih, a koje znaju koje konkretne aktivnosti da preduzmu u vezi sa tim,
- premali broj eksperata/ica za energetske efikasnost i pitanja rodne ravnopravnosti i premali broj eksperata/ica za pitanja rodne ravnopravnosti koji/e poznaju pitanja energetske efikasnosti,
- nedostatak sprovođenja politika rodne ravnopravnosti, kao i nedostatak intervencija za integrisanje pitanja rodne ravnopravnosti, generalno, a naročito u sektoru energetike,
- ograničena zastupljenost i učešće žena u sektoru energetike (donošenje politike, zapošljavanje, obrazovanje/studije/obuka, učešće građana/ki),
- nedostatak napora u pravcu podizanja svijesti i senzibilizacije u vezi sa aspektima rodne ravnopravnosti u sektoru energetike, uključujući energetske efikasnost,
- nedostatak temeljnih podataka o energetici, a naročito nedostatak podataka o rodnoj dimenziji u domenu obezbjeđivanja energije, korišćenja, izvora, siromaštva i neefikasnosti (na nivou podataka, analiza, studija),
- nedostatak rodno osjetljivih pilot projekata i, samim tim, nedostatak iskustva u pokazivanju načina za rješavanje energetskog siromaštva i pitanja energetske efikasnosti na praktičan i rodno responsivan način,
- studije o energetskom siromaštvu, npr., "Energetsko siromaštvo u Makedoniji" (Analytica, 2013) postepeno se pojavljuju; međutim, pri njihovoj izradi nije uzet u obzir diferencirani uticaj na i implikacije za žene i muškarce. Nedostaju podaci o energetskom siromaštvu razvrstani po polu,
- odliv mozgova (mladi eksperti/ice, uključujući uopšteno i manji broj žena, napuštaju zemlju),
- žene su gotovo isključivo odgovorne za pružanje usluge neplaćene njege (domaćinstvo, briga o djeci, njega bolesnih i njega starih lica), što predstavlja nedovoljnu iskorišćenost ljudskih kapaciteta i resursa i u velikoj mjeri doprinosi vremenskom opterećenju žena,
- povoljniji uslovi za zapošljavanje žena.

Preporuke za poboljšanje rodne ravnopravnosti u sektoru energetike u zemljama jugoistočne Evrope:

- povećanje nacionalnog poštovanja obaveze o prikupljanju podataka razvrstanih po polu (čak kroz analize, tumačenje, uz sedmično praćenje),
- rodna ravnopravnost kao zahtjev u dokumentima aplikacija za mehanizme finansiranja EU (npr., IPA II, programi evropske teritorijalne saradnje Horizon 2020, CIVITAS, Elena, itd.),
- praćenje rodne ravnopravnosti u projektima, izradi politika, strategija, realizaciji događaja, itd.,
- primjena rodno odgovornog budžetiranja (GRB),
- kontakt osobe za pitanja rodne ravnopravnosti ili eksperti za rodnu ravnopravnost kao obavezni zaposleni u javnim ustanovama i organizacijama,
- postojanje ili angažovanje snažne ženske tehničke ekspertize u javnim ustanovama,
- koristiti činjenicu da ekonomska kriza i velika nezaposlenost mladih usmjerava djevojke ka inovativnim, savremenim i tržišno orijentisanim, tj. tehničkim oblastima studija, kao mehanizma ekonomskog opstanka, što predstavlja rodnu prednost,
- aktivnosti za podizanje svijesti javnosti o pitanjima rodne ravnopravnosti.

Može se zaključiti da ostvarivanje ciljeva rodne ravnopravnosti predstavlja izazov, ali se može premostiti, kako je prikazano u ovoj Mapi puta. To omogućavaju navedeni jednostavni pristupi. Takođe, podrška koju pružaju međunarodne organizacije poput GIZ, UN, SIDA, itd., ali i nacionalne agencije za rodnu ravnopravnost, omogućava integrisanje načela rodne ravnopravnosti u energetske efikasnost, tim prije ako se ima u vidu da postoje relevantne politike i strategije rodne ravnopravnosti. To su pokazale brojne organizacije i projekti u regionu. Stoga, nema opravdanog razloga da sektor energetske efikasnosti bude izuzetak u tom pogledu.

NAJBOLJI NAČINI ZA RAZVOJ ENERGETSKI ODRŽIVE (SMART)OPŠTINE U JUGOISTOČNOJ EVROPI

Aktivnosti koje treba preduzeti u cilju uspostavljanja SMART opštine u jugoistočnoj Evropi podijeljene su u 6 najznačajnijih kategorija:

- strateške,
- zakonodavne i regulatorne,
- tehničke,
- fiskalne/finansijske,
- komunikacija/jačanje kapaciteta,
- istraživanja i razvoj.

S T R A T E Š K E	Uspostavljanje podrške na političkom nivou za uspostavljanje SMART opštine u jugoistočnoj Evropi.
	Formirati nezavisnu komisiju za kontinuirano praćenje i izvještavanje o napretku u razvoju SMART opštine u jugoistočnoj Evropi, uključujući davanje preporuka za poboljšanja i periodična ažuriranja
	Izvršiti sistematsku ocjenu barijera u svakom segmentu razvoja energetski održive opštine i definisati političke odgovore za rješavanje svake barijere.
	Utvrđiti ciljeve za iskorjenjivanje siromaštva goriva kroz poboljšanja energetskog učinka objekata u opštinama jugoistočne Evrope.
	Definisati holističke ciljeve na nivou politika, kroz koje se integrišu i ostvaruju ciljevi u relevantnim oblastima, npr.održiva urbanizacija, efikasnost resursa, održiva izgradnja, održiva mobilnost, LED javna rasvjeta, itd
	Odrediti široku grupu zainteresovanih strana kao forum za konsultacije, formulisanje politike i davanje mišljenja o praktičnim pitanjima i barijerama za razvoj energetski održive opštine, uključujući načela rodne ravnopravnosti.
	Pokazati liderstvo kroz ubrzano sprovođenje mjera energetske efikasnosti u javnim objektima (javni objekti, javna vozila, javna rasvjeta, itd.) kao najboljih primjera za objekte u privatnom vlasništvu (domaćinstva, privredni objekti, privatna vozila, itd.).

Z A K O N O D A V N E	Identifikovati okidače i uraditi relevantno nacionalno zakonodavstvo u oblasti energetske efikasnosti u cilju podsticanja razvoja energetski održive opštine.
	Uraditi i sprovesti propise o energetske efikasnosti na nivou opština, uključujući rodnu ravnopravnost kao tematsko pitanje.
	Omogućiti podizanje nivoa energetskog učinka svih javnih objekata na viši nivo.
	Uraditi nacionalne strategije koje se tiču lokalnog angažovanja tehnologija sa niskim/nultim ugljenikom kako bi se obezbijedilo uspostavljanje pozitivnog okruženja za energetski održivu opštinu.
	Omogućiti podizanje energetskog učinka javne rasvjete na viši nivo.
	Naložiti podizanje energetskog učinka najmanje energetski efikasnih objekata na viši nivo, npr. ograničavanjem prodaje ili iznajmljivanja objekata u kategorijama sa najnižim energetskim učinkom.
	Razviti i primijeniti sistem monitoringa i verifikacije za razvoj energetski održive opštine.

T E C H N I Č K E	Razviti standarde koji se progresivno i redovno ojačavaju kao odgovor na iskustva i nova tehnološka rješenja.
	Analizirati potencijal za daljinski sistem grijanja u cilju obezbjeđivanja efikasne energije sa niskim sadržajem ugljenika.
	Obezbijediti odgovarajući monitoring i poštovanje građevinskih propisa.
	Razviti pakete rješenja koja se mogu primijeniti kod sličnih tipova objekata.
	Uvesti standarde kvaliteta/sisteme sertifikacije za montere i proizvode (uključujući pakete rješenja).
	Obezbijediti odgovarajući monitoring i poštovanje standarda za javnu rasvjetu.
	Primijeniti rješenja visoke tehnologije u saobraćajnom sektoru (pametne semafore, mjerače protoka saobraćaja, itd.).

F I N A N S I J S K E	Obezbijediti izvore finansiranja za razvoj energetski održive opštine i mehanizme koji djelotvorno privlače privatni kapital.
	Uračunati novčanu vrijednost pratećih koristi (npr.zdravlje, zapošljavanje, itd.) u odluke o javnom finansiranju.
	Razviti načine finansiranja, koji su namjenski urađeni za konkretne segmente tržišta i pružaju jednostavan ("sve na jednom mjestu") i komercijalno privlačan izvor finansiranja različitih mjera energetske efikasnosti.
	Razviti mehanizme za podsticanje mjera energetske efikasnosti posredstvom finansiranja treće strane, npr. ESCO, EPC
	Ojačati mehanizme za određivanje cijena energije/ugljenika kako bi se dali pravi ekonomski signali.
	Ukinuti subvencije za fosilna goriva kako bi se eliminisali pogrešni podsticaji koji obeshrabruju ulaganja.
	Razmotriti mehanizme "bonus-malus", npr.sisteme oporezivanja nekretnina (kojima se nagrađuju objekti sa visokim energetske učinkom, a kažnjavaju objekti sa lošim energetske učinkom) i određivanje cijena energije

K A P A C I T E T	Uspostaviti javno dostupnu bazu podataka koja pokazuje energetski učinak renoviranih objekata i daje informacije o načinu sprovođenja temeljnijeg renoviranja.
	Utvrđiti vještine i pripremiti programe obuke koji obuhvataju ključna zanimanja i discipline.
	Uspostaviti mreže u zemljama jugoistočne Evrope za razmjenu znanja i iskustava.
	Podstaci razvoj lanca industrije za lokalno snabdijevanje u svrhu ostvarivanja maksimalnih makroekonomskih koristi i za smanjivanje povezanih emisija CO2.
	Razviti promotivne aktivnosti i aktivnosti diseminacije kojima se javnost senzibilizuje da preduzima mjere energetske efikasnosti, uzimajući u obzir aspekt rodne ravnopravnosti.
	Informisati i komunicirati redovno i javno o napretku u razvoju energetski održive opštine.
	Uključiti sve zainteresovane strane u sve faze razvoja energetski održive opštine.

I & R	Podržati istraživačke, razvojne i pokazne projekte u smislu primjene novih i poboljšanih tehnologija i tehnika za razvoj energetski održive opštine.
	Uključiti zainteresovane strane u oblasti istraživanja i razvoja u sve faze razvoja energetski održive opštine.

21 KORAK KA SMART OPŠTINI U JUGOISTOČNOJ EVROPI

1.	Dati javnu izjavu o SMART opštini u jugoistočnoj Evropi.
2.	Izgraditi uspješnu organizacionu strukturu, uzimajući u obzir pri tome i primjenu načela rodne ravnopravnosti.
3.	Iskoristiti međunarodno odobrenje i podršku.
4.	Iskoristiti ohrabrenje i primjere drugih pionira u ovoj oblasti.
5.	Iskoristiti pristupanje Sporazumu gradonačelnika i izradu SEAP-a.
6.	Identifikovanje konkretnih mjera za poboljšanje stanja u energetici u opštinama.
7.	Smanjenje troškova kroz energetske efikasnost i savremene tehnologije u energetici.
8.	Staviti na raspolaganje korisne instrumente za SMART opštine u jugoistočnoj Evropi.
9.	Oснаživanje ekonomskog razvoja opštine
10.	Saradnja među opštinama usmjerena na energetske održiv razvoj.
11.	Mogućnost učešća građana/ki.
12.	Oснаživanje lokalne ekonomije kroz lokalne radove- lokalni izvođači.
13.	Uštede u potrošnji energije i, samim tim, ušteda troškova kroz energetske efikasnost – preračunato u lokalnu ekonomiju.
14.	Studije slučaja/učenje od drugih opština: razmjena iskustava i najboljih praksi.
15.	Instrumenti koji su na raspolaganju za održavanje praćenja emisija CO2 na nivou opštine.
16.	Razvoj praktičnog znanja u SMART opštinama u jugoistočnoj Evropi.
17.	Ekonomski razvoj kroz otvaranje novih (zelenih) radnih mjesta, uzimajući pri tome u obzir aspekt rodne ravnopravnosti, i kroz rješavanje pitanja nedovoljne zastupljenosti žena u energetske efikasnosti.
18.	Kontinuirana edukacija i informativne kampanje za podizanje javne svijesti: znanje je moć, a rodna ravnopravnost je jedini pravi put u održivu budućnost!
19.	Identifikovanje finansijskih instrumenata za sprovođenje mjera energetske efikasnosti.
20.	Poboljšanje životnog standarda u SMART opštinama u jugoistočnoj Evropi kroz smanjenje troškova energije.
21.	Poboljšanje ukupnog kvaliteta života u SMART opštinama u jugoistočnoj Evropi, uključujući primjenu načela rodne ravnopravnosti.

